

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, КОМУНІКАЦІЙ ТА ПЕРЕКЛАДУ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Ліана БУДАНОВА
«_____» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР
ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»

Тема: ВІДТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ
ДОКУМЕНТАЦІЇ МИРОТВОРЧИХ МІСІЙ ООН ТА НАТО)

Виконавець: студент групи ФЛ-201«М» СІВЧЕНКО ДЕНИС
МИКОЛАЙОВИЧ

Керівник: канд. філол. наук, доцент СІТКО АЛЛА ВАСИЛІВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2025

ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ
ІНСТИТУТ»

Факультет психології, комунікацій та перекладу

Кафедра англійської філології і перекладу

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ **Ліана БУДАНОВА**

« _____ » _____ **2025 р.**

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

СІВЧЕНКА Дениса Миколайовича

1. Тема кваліфікаційної роботи: Відтворення військової термінології (на матеріалі документації миротворчих місій ООН та НАТО)

затверджена наказом ректора від «20» жовтня 2025 р. № 2292/ст.

2. Термін виконання роботи: з 20.10.2025 по 18.12.2025

3. Вихідні дані роботи: Переклад військової термінології в документації ООН та НАТО зумовлюється низкою чинників, зокрема мовною специфікою терміносистем, наявністю або відсутністю усталених еквівалентів у мові перекладу, ступенем стандартизації термінів, а також інституційним і культурно-політичним контекстом їх функціонування. Остаточний вибір перекладацької стратегії визначається комунікативною метою документа, вимогами точності, нормативності та функціональної адекватності перекладу.

4. Зміст роботи: Розділ 1. Військова термінологія як об'єкт лінгвістичного дослідження.

Розділ 2. Методологія дослідження військової термінології.

Розділ 3. Аналіз відтворення військової термінології у документації ООН та НАТО.

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу:

Додаток А. Класифікація військових термінів у документації ООН.

Додаток Б. Класифікація військових термінів у документації НАТО.

Додаток В. Приклади перекладацьких стратегій і трансформацій при відтворенні військової термінології.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Підготувати та узгодити розширений план-конспект кваліфікаційної роботи.	до 20.10	
2	Підготувати чорновий варіант роботи	до 28.11	
3	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломної практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 08.12	
4	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 15.12	
5	Подати роботу до комісії з попереднього захисту кваліфікаційних робіт.	до 18.12	
6	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Дата видачі завдання: « _____ » _____ 2025 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Відтворення військової термінології (на матеріалі документації миротворчих місій ООН та НАТО)»: 99 с., 6 табл., 94 літературних джерел.

Об'єкт дослідження: англomовна військова термінологія, що функціонує в офіційній документації миротворчих місій ООН та НАТО.

Предмет дослідження: особливості відтворення військової термінології з англійської мови українською в документах ООН і НАТО з урахуванням інституційного та комунікативного контекстів.

Мета роботи: дослідити стратегії та способи перекладу військової термінології в документації миротворчих місій ООН та НАТО з метою досягнення термінологічної точності й функціональної адекватності перекладу.

Методи дослідження: описовий і порівняльний аналіз; контекстуально-семантичний та компонентний аналіз; перекладознавчий аналіз; метод суцільної вибірки; інформаційно-пошуковий метод. Вибір методів зумовлений цілями та завданнями роботи.

У ході дослідження встановлено, що термінологія ООН і НАТО відрізняється за ступенем стандартизації та функціональним призначенням. Термінологія ООН характеризується багатомовністю й нейтральною гуманітарною спрямованістю, тоді як термінологія НАТО має високий рівень уніфікації та операційної точності. Найвищий рівень еквівалентності перекладу досягається шляхом використання еквівалентного перекладу, калькування, описового перекладу та комбінованих трансформацій. Основні труднощі пов'язані з аббревіатурами, відсутністю усталених відповідників і необхідністю врахування інституційного контексту.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів у підготовці фахівців з військового перекладу, перекладацькій практиці у сфері міжнародної безпеки та укладанні спеціалізованих глосаріїв для документації ООН і НАТО.

ВІЙСЬКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ, ПЕРЕКЛАД, ООН, НАТО, МИРОТВОРЧІ МІСІЇ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ВІЙСЬКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ОБ’ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1. Особливості та класифікація військової термінології	10
1.2. Специфіка термінотворення у військовій галузі	17
1.3. Відмінності у військовій термінології ООН та НАТО	21
1.4 Особливості відтворення термінів.....	24
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	32
2.1. Основні підходи до аналізу військової термінології	32
2.2. Методи дослідження та обґрунтування їх вибору	34
2.3. Корпус текстів для аналізу: джерела, критерії відбору, обсяг	37
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ДОКУМЕНТАЦІЇ ООН ТА НАТО	41
3.1. Основні способи перекладу військових термінів	41
3.2. Методи адаптації військових термінів	50
3.3. Виклики та труднощі перекладу військової термінології	58
3.4. Аналіз перекладацьких стратегій у відтворенні військової документації	67
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	93
Додаток А.....	94
Додаток Б.....	95
Додаток В.....	96
Додаток Г	97
Додаток Г	98
Додаток Д.....	99

ВСТУП

У сучасному світі, де міжнародна безпекова співпраця відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної стабільності, усе більшого значення набуває точність та професійність у перекладі військової документації. Така документація є основним інструментом координації дій між союзниками, зокрема в межах операцій НАТО, миротворчих місій ООН або інших багатосторонніх форматів. Від правильності перекладу таких матеріалів залежить не лише розуміння загальної стратегії, а й конкретних бойових або оперативних рішень, які ухвалюються на міждержавному рівні.

Документи НАТО та ООН містять велику кількість високоспеціалізованих термінів, аббревіатур, інституційних назв і сталих конструкцій, що виникають у межах політико-військового дискурсу. Ці терміни вимагають від перекладача не лише знання мови, а й здатності аналізувати їх комунікативну функцію, культурний підтекст та відповідність жанровим і стилістичним особливостям оригіналу. Стандартні перекладацькі стратегії часто виявляються недостатніми для збереження точності й адекватності, тому необхідним стає використання комбінованих методів адаптації, включно з експлікацією, функціональним відповідником, калькуванням тощо.

Актуальність теми перекладу військової термінології суттєво зростає на тлі активної інтеграції України до євроатлантичного безпекового простору. Участь України в програмах НАТО, стратегічне партнерство з країнами-членами Альянсу та поглиблення взаємодії в межах ООН передбачають не лише політичну й військову співпрацю, а й безперервний обмін спеціалізованими документами, звітами, директивами та іншими формами офіційної комунікації. У таких умовах переклад виступає інструментом, що забезпечує смислову точність, функціональну адекватність і термінологічну узгодженість, яка є критично важливою для безпомилкового прийняття рішень.

У зв'язку з повномасштабною війною, що триває на території України з 2022 року, значно посилилась потреба в оперативному та точному перекладі міжнародної військово-політичної документації. Україна дедалі частіше долучається до спільних навчань, миротворчих місій, оборонних ініціатив і стратегічного планування у взаємодії з НАТО та структурами ООН. Відповідно, перекладачі військової сфери мають справу з термінами, що позначають як організаційні структури, так і складні поняття військової доктрини, інституційної відповідальності та оперативної взаємодії. Усе це вимагає глибокої обізнаності не лише в лінгвістиці, а й у безпековому контексті.

Отже, переклад військових документів у сучасних умовах є не лише професійним викликом, а й складовою системи національної безпеки. Він забезпечує інформаційний зв'язок між Україною та її стратегічними партнерами, дозволяє ефективно інтегруватися у міжнародні процеси, уникати дипломатичних непорозумінь і підтримувати правову точність документів. Саме тому дослідження методів адаптації військових термінів і стратегій їх перекладу вважається надзвичайно актуальним і важливим як для перекладознавства, так і для державної політики у сфері оборони.

Проблематика перекладу військової термінології досліджувалась такими науковцями, як В. І. Карабан, який у праці «Теорія і практика перекладу» класифікував основні види перекладацьких трансформацій (транскрипція, калькування, експлікація, модуляція, генералізація тощо). Вивченню фахового перекладу присвячені праці І. Ю. Тихомірової (особливості термінологічної номінації в оборонній сфері), С. Коломієць (функціонально-семантичний підхід до перекладу стратегічних текстів), а також І. Корунця, який досліджував функціональну еквівалентність у науково-технічному перекладі. Однак питання перекладу саме військової термінології з англійських джерел НАТО та ООН українською мовою, з урахуванням сучасної політичної та безпекової ситуації, залишається недостатньо висвітленим.

Мета роботи – проаналізувати особливості відтворення військової термінології (на матеріалі документації миротворчих місій ООН та НАТО).

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати особливості та класифікацію військової термінології.
2. Охарактеризувати функціонування військової термінології в міжнародному контексті.
3. Дослідити специфіку термінотворення у військовій галузі.
4. Визначити основні відмінності у військовій термінології, що вживається в документації ООН та НАТО.
5. Розглянути основні наукові підходи до аналізу військової термінології.
6. Обґрунтувати вибір методів дослідження, релевантних до теми роботи.
7. Описати корпус текстів, використаний для аналізу, з урахуванням джерел, критеріїв відбору та обсягу.
8. Визначити основні способи перекладу військових термінів у документах НАТО та ООН.
9. Проаналізувати методи адаптації військових термінів, зокрема трансформації за класифікацією В. І. Карабана.
10. Виявити перекладацькі виклики й труднощі, що виникають під час відтворення військової термінології.
11. Здійснити аналіз перекладацьких стратегій, застосованих у перекладі військової документації НАТО та ООН.

Об’єкт дослідження – англomовна військова термінологія в офіційних документах НАТО та ООН.

Предмет дослідження – відтворення військової термінології (на матеріалі документації миротворчих місій ООН та НАТО).

Методи дослідження. У роботі використано описовий, порівняльний, компонентний і контекстуально-семантичний аналіз. Матеріалом слугували

автентичні англомовні тексти, зокрема публікації на сайтах НАТО (2024) та репертуар практики Ради Безпеки ООН (2008–2009).

Наукова новизна полягає в системному підході до класифікації перекладацьких стратегій у сфері військової документації, на основі емпіричного аналізу новітніх публікацій НАТО та ООН. Отримані результати дістали подальший розвиток у порівнянні з традиційною моделлю перекладацької трансформації, запропонованою В. Карабаном.

Практичне значення полягає в можливості використання результатів для вдосконалення перекладу військової документації, підготовки фахівців з військового перекладу, а також укладання термінологічних словників у сфері міжнародної безпеки.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Апробація результатів дослідження відбулась в межах VII Всеукраїнської студентської наукової конференції «Формування сучасної науки: методика та практика», Київ, 23 травня 2025 року, де було представлено наукові тези на тему: «До питання про відтворення документації миротворчих місій ООН та НАТО» [(КОНФЕРЕНЦІЇ, 2025)]

РОЗДІЛ 1

ВІЙСЬКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Особливості та класифікація військової термінології

Сучасні дослідники прагнуть переглянути традиційну теорію термінології, яка базується на трьох ключових вимірах: когнітивному, лінгвістичному та комунікативному. Вони намагаються інтегрувати природномовний аспект термінології, наголошуючи на гнучкому зв'язку між термінами та поняттями, а також на складнощях у їхньому чіткому визначенні. Існують різні погляди на природу понять, які передаються термінами. Деякі дослідники дотримуються позиції, що термінологія є штучно створеною системою, що відображає структурованість понять, тоді як інші підкреслюють її природну мовну природу, розглядаючи терміни крізь призму реального мовного вжитку [20, с. 478].

Обидва підходи, як традиційний, так і сучасний, відіграють важливу роль у розкритті всієї складності термінологічних процесів. Сучасні дослідження охоплюють широкий спектр аспектів – від фонетичних до концептуальних. З'явилися як діахронічні, так і синхронічні дослідження, що сприяли розвитку теорії понять, застосовної до термінології. Новітні наукові підходи значно розширюють уявлення про терміни, поступово витісняючи традиційні концепції завдяки глибшому розгляду механізмів їхнього функціонування.

Однією з важливих тенденцій сучасного термінознавства є соціотермінологія, яка намагається відійти від традиційного структуралістичного підходу та переглянути усталені методи дослідження спеціальної лексики. Соціотермінологічний аналіз передбачає вивчення термінів у текстах, що дозволяє розглядати їх у контексті реального мовного вжитку. На відміну від загальної теорії термінології (ГТТ), яка зосереджується на концептуальних зв'язках між термінами, соціотермінологія акцентує увагу

на категоризації та структурних особливостях термінів з точки зору когнітивного та лінгвістичного підходів [14].

Ще однією значущою тенденцією у розвитку термінології є метафоризація. Дослідження у цій сфері виявляють типи метафор, що найчастіше використовуються у процесі формування термінів, а також ті, що можуть викликати труднощі у розумінні. Важливими характеристиками терміна є стислість та моносемія. Це означає, що термін повинен бути лексично точним і компактним. Термінологічна одиниця має мінімізувати ідентифікаційні ознаки, які формують її змістове наповнення. Перевага у мовленні надається коротким термінам, оскільки вони є більш зручними та функціонально ефективними в комунікації. Отже, процес термінотворення є динамічним і залежить від багатьох лінгвістичних та когнітивних чинників, що відображають еволюцію наукового знання та мовних тенденцій [3, с. 10].

Витоки термінології як наукової дисципліни слід шукати в першій половині XX століття, коли її розвиток став невід'ємною частиною наукової діяльності. Багато вчених і мовознавців усвідомили потребу у вивченні, систематизації та впорядкуванні термінологічних принципів, які б допомогли не лише у створенні та класифікації термінів, а й у розробці ефективних методів їх аналізу. З огляду на стрімкий технологічний прогрес, постійно виникають нові терміни, які відображають новітні явища та зміни в суміжних наукових галузях.

Формування термінології як окремого наукового напрямку бере свій початок у першій половині XX століття, коли виникла нагальна потреба в її теоретичному осмисленні в межах наукової діяльності. У цей період дедалі більше мовознавців і фахівців з різних галузей науки усвідомлювали важливість впорядкування, уніфікації та аналізу термінів як засобу забезпечення точності наукової комунікації. В умовах безперервного технологічного прогресу, що зумовлює появу нових понять, постає необхідність створення адекватних термінів, які б відповідали сучасним реаліям та міждисциплінарним змінам [73].

Етимологічно слово «термін» походить від середньолатинського *terminus*, що мало значення «межа» або «обмеження» у просторі й часі. У теоретичному вимірі поняття «термін», «слово», «термінологія» та «термінографія» є взаємопов'язаними й розглядаються як складові єдиної концептуальної системи. Термін може бути як одно-, так і багатокomпонентною одиницею, що репрезентує певне наукове поняття.

Кожен термін репрезентує єдність змістової та формальної площин: плану змісту, що відображає концептуальну сутність поняття, та плану вираження, який забезпечує його формальну реалізацію в мовленні. Саме така дихотомія дозволяє термінам ефективно функціонувати у фаховому спілкуванні як засобам репрезентації спеціальних знань. Однак повна одномірність між формою і значенням у природній мові є недосяжною, що зумовлює появу явища полісемії навіть у термінології.

Додатково слід зазначити, що сучасні підходи до вивчення термінів дедалі частіше акцентують увагу на їхній операціоналізації: тобто на способах, за допомогою яких поняття-термін отримує практичну реалізацію в текстах, документах і професійних комунікаціях. Це означає, що дослідник чи термінограф уже не лише дає статичне визначення, а й фіксує контекстуальні рамки вживання, колокації, типовий синтаксичний зв'язок та прагматичні маркери, які супроводжують термін у реальному дискурсі. Такий підхід наближає термінологію до корпусно-орієнтованих досліджень, де на перший план виходять емпіричні дані з корпусів спеціальних текстів, глосарів і нормативних актів; це, у свою чергу, підсилює прикладний аспект формування термінів і полегшує їхнє уніфіковане відтворення в перекладацькій практиці.

Когнітивний вимір при цьому доповнюється прагматичним: термін інтерпретується не лише як концепт у психічній моделі спеціаліста, а й як інструмент комунікації, що має певні мовні очікування у конкретних жанрах (наказ, звіт, технічний опис, міжвідомча кореспонденція). Це важливо для військової сфери, де формулація навіть одного слова може мати юридичні, тактичні та операційні наслідки. Тому в роботі над терміном дослідники і

практики рекомендують поєднувати семантичний аналіз із вивченням жанрової та інституційної практики його вживання - підхід, що є складовою соціотермінологічного напрямку.

Серед сучасних підходів до визначення поняття терміна в українському мовознавстві особливої уваги заслуговує трактування, запропоноване О. Пономаревим у праці «Стилістика сучасної української мови». У цьому контексті термін постає як мовна одиниця, що є складовою певної терміносистеми, усталеної в результаті історичного розвитку мови та функціонування у межах наукового або професійного дискурсу. Він може репрезентуватися як окремим лексемним елементом, так і стійким словосполученням, виконуючи ключові функції спеціальної номінації та галузевої комунікації. Як складник лексичної підсистеми, термін підпорядковується загальним законам мови, проте водночас залучається до специфічних термінотворчих і терміносистемних процесів [цит. за 15].

Особливе місце в системі фахової лексики посідає військова термінологія, яка вирізняється рядом ознак, які вимагають від перекладача високого професіоналізму та розуміння предметної галузі. Серед головних характеристик: чіткість номінації, нормативність вживання, велика роль аббревіатур і скорочень, швидка поява неологізмів і запозичень, а також наявність двох полярних пластів - офіційної настановної термінології та неформального жаргону. Академічні дослідження підкреслюють, що ефективність перекладу в цій сфері залежить не лише від лінгвістичної компетенції перекладача, але й від розуміння тактичних, технічних та юридичних аспектів текстів. Слід зазначити, що багато військових термінів мають вузько спеціалізовані значення, які можуть змінюватися залежно від країни чи організації (наприклад, НАТО чи ООН). Крім того, процес перекладу таких термінів потребує культурної адаптації: наприклад, ієрархічні системи звань і командних структур у різних арміях можуть суттєво відрізнятися, тому при перекладі військових звань необхідно враховувати ці відмінності. Ця галузь є однією з найдавніших і водночас найдинамічніших

підсистем. Її розвиток зумовлений як внутрішньомовними факторами (морфолого-семантичними та синтаксичними змінами), так і зовнішніми впливами – геополітичними подіями, технологічним прогресом, соціальними трансформаціями. Згідно з дослідженнями І. Литовченко, сучасна військова термінологія демонструє високу адаптивність, що дає змогу оперативно реагувати на потреби нового воєнного досвіду та міжнародного безпекового контексту [20, с. 63].

Структура військової термінології є багатопластовою та класифікується за кількома критеріями. Зокрема:

- за тематикою: терміни, пов'язані з озброєнням, захисним спорядженням, військовою інфраструктурою;
- за походженням: автохтонні лексеми (споконвічно українські) та запозичення з інших мов (тюркські, польські, латинські, англійські тощо);
- за структурною будовою: прості слова, складні утворення, фразеологізовані одиниці;
- за функціональним призначенням: терміни вузької спеціалізації, універсальні одиниці, а також багатозначні лексеми, здатні до інтерпретацій у кількох професійних контекстах [49].

І. Литовченко також підкреслює явище детермінологізації як важливу тенденцію в розвитку військової лексики – це процес, у результаті якого спеціалізоване значення терміна знеактуалізується, і він переходить до активного вжитку в загальнонаціональній мові. Паралельно з цим, унаслідок постійної еволюції військової справи, спостерігається активне продукування нових терміноодиниць, покликаних задовольнити сучасні комунікативні потреби у сфері безпеки та оборони [20, с. 98].

Особливе місце в дослідженні військової термінології займає вивчення екстралінгвальних чинників, які відіграють ключову роль у формуванні та трансформації терміносистеми. До таких чинників належать воєнні конфлікти, інтенсивний розвиток військових технологій, міжнародна співпраця в галузі безпеки, що зумовлюють появу нових термінів, переосмислення вже існуючих

та структурне розширення лексичної системи фахового мовлення. Водночас внутрішньомовні процеси – зокрема семантичне розмежування значень, аналогічне моделювання лексем і прагнення до економності виражальних засобів – забезпечують функціональну стабільність і системність цієї лексики [20, с. 105].

Вплив політичних, технологічних та культурних чинників на військову термінологію явно проявляється під час конфліктів і в періоди інтенсивної міжнародної співпраці. Наприклад, інтеграція збройних сил у структури НАТО супроводжується широким запровадженням англійської термінології, що стимулює запозичення і калькування. Розробка національних глосаріїв і адаптація стандартів НАТО (AAP-06) стають важливим елементом гармонізації термінів між країнами-союзниками [51; 54].

Згідно з дослідженнями Ю. Шаранової та О. Бесклетної, військова термінологія в англійській мові становить складну, динамічну систему спеціалізованих лексичних одиниць, яка охоплює не лише назви озброєння та видів військових дій, а й номінації, пов'язані з організацією збройних сил, соціальними взаєминами в армійському середовищі та регламентацією поведінки військовослужбовців [72]. Її комунікативна функція полягає в точному та ефективному передаванні військової інформації, що є критично важливим у ситуаціях, пов'язаних із безпекою.

У межах лінгвістичного аналізу виокремлюється кілька підходів до класифікації англійської військової лексики:

- за тематикою: тактична, організаційна, технічна (наприклад, терміни, пов'язані з артилерією, флотом, авіацією, інженерною справою);
- за контекстом використання: офіційна (нормативно-статутна) лексика, неофіційна (розмовна), емоційно маркована лексика;
- за перекладацькою складністю: лексеми з прямими відповідниками, терміни з прийнятими адаптованими еквівалентами, а також терміни, що не мають усталеного перекладу в цільовій мові [44]. Така розгортка класифікації допомагає перекладачу правильно оцінити ступінь свободи при виборі

еквівалента та обрати стратегію перекладу (дослівне відтворення, адаптація чи пояснювальна трансформація).

Також у дослідженнях наголошується на розрізненні термінів, професіоналізмів і жаргонізмів, які використовуються в специфічних комунікативних ситуаціях, характерних для військового середовища. Зокрема, йдеться про короткі наказові конструкції, умовно-кодові сигнали, афористичні формули та фразеологізми, які нерідко функціонують як стилістичні замітники офіційних формулювань [3, с. 284].

Офіційні глосарії НАТО (AAP-06) та глосарії ООН з питань миротворчості визначають стандарти вживання та тлумачення термінів. Практика перекладу показує, що у більшості випадків для термінів НАТО існують усталені еквіваленти у військових словниках української мови, але частина спеціальних одиниць потребує адаптації. Перекладачі використовують такі стратегії: буквальний переклад (калька), транскрипція/транслітерація, описовий переклад, а також додавання приміток чи глосарних словосполучень для збереження юридичної точності. Наприклад, AAP-06 визначає "mechanized brigade" як усталений термін - «механізована бригада», а "warrant officer" зазвичай передається як «ворент-офіцер» або пояснювально: «позаштатний офіцер (warrant officer)» у залежності від контексту [51; 52].

Отже, військова термінологія постає як складна, поліструктурна і багатоаспектна система, яка безперервно трансформується під впливом соціополітичних змін, технічних новацій і глобалізаційних процесів, пов'язаних з інтернаціоналізацією військової комунікації. Поєднання традиційних теоретичних підходів і сучасних практик соціотермінології дозволяє побачити військову термінологію як динамічну систему, що вимагає гнучкого міждисциплінарного підходу. Переклад у сфері оборони та безпеки потребує не лише лінгвістичного аналізу, а й розуміння правових, технічних і тактичних аспектів. Гармонізація національної термінології з термінами

НАТО і ООН посилює оперативну взаємодію і мінімізує ризики інтерпретації в критичних ситуаціях.

1.2. Специфіка термінотворення у військовій галузі

Термінотворення у військовій галузі англійської мови є складним і багаторівневим процесом, що відображає динамічний розвиток військової справи, технологій, політичної ситуації у світі та культурно-історичний контекст. Як відзначає В. Полежаєв, військова термінологія англійської мови формується шляхом як дериваційних, так і лексико-семантичних процесів, у тому числі метафоризації, спеціалізації, запозичення та словоскладання [24, с. 179].

Найпоширенішими способами творення англомовних військових термінів є:

Словоскладання (*compounding*). Цей тип термінотворення дозволяє стисло та точно позначати складні поняття, поєднуючи два або більше елементів у нове цілісне слово, наприклад, *airstrike*, *firepower*, *battlefield* [9, с. 12].

Абревіація та акроніми. Як зазначає Г. Мейєр, абревіації дозволяють зменшити обсяг мовлення, що важливо в бойових умовах, та водночас формують специфічну субмову військової комунікації [32], наприклад, *AWOL* (*Absent Without Leave*), *IED* (*Improvised Explosive Device*), *ROE* (*Rules of Engagement*) [8, с. 41].

Запозичення. Військова термінологія англійської активно інтегрує іноземні слова, особливо з французької (наприклад, *reconnaissance*, *lieutenant*) та німецької (*blitzkrieg*), що пов'язано з історією воєнних конфліктів і кооперацією армій.

Метафоризація. За спостереженням А. Сітко, військова термінологія часто використовує метафори для позначення нових реалій, зокрема у сфері кібербезпеки: *firewall*, *Trojan horse*, *phishing* [27, с. 89]. Такі терміни є

результатом концептуального мислення, яке відображає військові стратегії крізь призму повсякденного досвіду.

Словотвір із допомогою суфіксів і префіксів. Ці елементи надають словам специфічного військового значення, наприклад, *deactivate*, *overkill*, *underfire*, *counterattack*.

Особливістю англомовного військового термінотворення є також наявність великої кількості жаргонізмів, професіоналізмів і арготизмів, які відображають внутрішню ієрархію, емоційний стан, неформальні взаємини у військовому середовищі. Такі одиниці не входять до офіційних словників, але широко використовуються в усному спілкуванні військовослужбовців.

Крім того, сучасні військові терміни нерідко є міждисциплінарними, включаючи елементи з галузей техніки, медицини, інформаційних технологій. Як підкреслює І. Бондаренко, це відображає зміну самої сутності війни у ХХІ столітті: від традиційного протистояння до асиметричних, кібер- та інформаційних конфліктів [6, с. 211].

Інтернаціоналізація військової термінології є одним із ключових чинників ефективної комунікації між державами у сфері безпеки, оборони та миротворчої діяльності. В умовах глобалізації, вступу держав до військових альянсів, таких як НАТО, та активної участі у спільних навчаннях і операціях, постає потреба у створенні та стандартизації уніфікованої системи військових термінів, що забезпечують точність і однозначність тлумачення понять між суб'єктами різних національних армій [10, с. 11].

На думку дослідниці І. Литовченко, військова лексика є багатокомпонентною системою, яка включає як вузькоспеціальні терміни, так і загальноповживану лексику, що функціонує у військовому контексті [20, с. 11]. Зростання ролі міжнародної військової співпраці стимулює поширення інтернаціоналізмів, а також запозичення термінів із мов-партнерів, які часто адаптуються до фонетичних і граматичних норм мови-реципієнта.

Класифікація військової термінології в міжнародному аспекті має три основні групи: 1) терміни з ідентичними відповідниками у мові перекладу

(напр. *battery* – *батарея*); 2) терміни з адаптованими еквівалентами (*colonel* – *полковник*); 3) терміни, що не мають сталих відповідників і вимагають описового перекладу або транслітерації (*alert hangar*) [28, с. 234]. Такий поділ виявляє різний рівень складності при здійсненні військового перекладу, особливо у контексті документації та бойових звітів.

Крім того, військова термінологія функціонує не лише у формальному дискурсі, але й у субстандартній, емоційно забарвленій мові армійського середовища, що має власні лексичні правила, як це зазначає Є. Єліна [11]. Така лексика охоплює арготизми, афоризми, команди та скорочення, що потребують спеціального підходу при перекладі та адаптації в міжмовній взаємодії.

Особливу увагу приділяють стандартам НАТО, які відіграють провідну роль у формуванні спільної терміносистеми. Як зазначає Ю. Байло, для кожного роду військ (сухопутні, повітряні, морські) характерна своя специфічна термінологія, що повинна бути узгодженою в міждержавному вжитку [40]. Це зумовлює потребу в детальній гармонізації термінів і створенні двомовних або багатомовних глосаріїв для уникнення непорозумінь у критичних ситуаціях.

Термінотворення у військовій галузі характеризується також високою швидкістю оновлення лексики, що пов'язано з технологічними інноваціями та оперативними потребами. Новітні види озброєння (наприклад, безпілотні літальні апарати - UAV/UAS), системи управління боєм і кіберзагрози спричиняють появу спеціалізованих термінів, які іноді з'являються одночасно в кількох мовах. Це ускладнює процес уніфікації термінології, оскільки потрібен час для узгодження визначень у міжнародних глосаріях [38].

Особливість військової номінації - її прагматична спрямованість: термін має виконувати оперативну комунікативну функцію, бути максимально зрозумілим у конкретному жанрі (наказ, рапорт, бойовий звіт та ін.). Операціоналізація термінів передбачає фіксацію контекстів вживання, типової сполучуваності та нормативних оточень, в яких термін буде застосовуватись.

Корпусно-орієнтований підхід у термінознавстві дозволяє отримати емпіричні дані щодо частотності, колокацій та стилістичних маркерів, що важливо при створенні глосаріїв та підготовці перекладів [39].

При перекладі військових термінів перекладачі вибирають одну з кількох стратегій: транслітерацію, калькування, описовий переклад, семантичну адаптацію або створення нових локалізованих термінів. Вибір стратегії залежить від наявності усталеного еквівалента, функціонального навантаження терміна і його частотності у вихідних та цільових текстах. Для офіційних документів НАТО й ООН пріоритет має нормативна термінологія, яка фіксується у відповідних базах (AAP-06, UNTERM) і має використовуватись для забезпечення однозначності трактувань [27; 61].

Цифрові інструменти та термінологічні бази даних змінили підходи до термінотворення: зараз легше відслідковувати, які терміни вже зафіксовані, де є розбіжності у визначеннях, і які варіанти слід уніфікувати. Наприклад, система управління термінологією НАТО дозволяє проводити колективне рецензування записів і оперативно вносити виправлення до глосарію, що сприяє швидшій гармонізації термінологічних рішень на міждержавному рівні [46].

Соціотермінологічний підхід наголошує на необхідності розглядати терміни не лише як концепти, але й як елементи соціальної практики: термін формується і функціонує в конкретних інституційних контекстах, які задають правила його вживання. У військовому контексті такими інституціями є міністерства оборони, штаб-квартири місій, тренувальні центри та міжнародні організації, які мають свої процедури затвердження термінів. Це означає, що термінотворення має і нормативний, і практичний вимір одночасно [6].

Важливо підкреслити проблему багатомовності: багато міжнародних документів від НАТО і ООН є багатомовними або перекладаються на кілька мов одночасно. Відтак термінологічна робота має враховувати не лише англо-український відповідник, а й відповідники у французькій, іспанській та

інших офіційних мовах, що ускладнює процедуру трасляції значень та уніфікації [45].

Класичні праці українських дослідників (Коптілов, Кияк, Балабін, Енчева, Сітко) підкреслюють значення лінгвістичного та перекладацького аналізу в процесі формування термінологій: вони радять поєднувати теоретичні підходи з емпіричними дослідженнями корпусів і практикою стандартизованих глосаріїв. Зокрема, Сітко та співавтори розглядають методологію підбору адекватного еквівалента у військових текстах, де точність важливіша за естетичну складову перекладу [27].

Отже, слід зазначити, що специфіка термінотворення у військовій галузі визначається чотирма взаємопов'язаними чинниками: швидкістю технологічних змін і появою нових реалій; потребою в лаконічності та оперативності повідомлень; необхідністю міжнародної уніфікації й стандартизації; соціально-інституційним контекстом використання термінів. Усі ці чинники визначають вибір стратегій перекладу і потребують постійного моніторингу термінологічних ресурсів НАТО й ООН, а також тісної співпраці лінгвістів, військових експертів та термінографів.

1.3. Відмінності у військовій термінології ООН та НАТО

Військова термінологія є основою комунікативної взаємодії між підрозділами, країнами та міжнародними організаціями. Найбільш впливовими структурами у сфері міжнародної безпеки залишаються Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Північноатлантичний альянс (НАТО). Незважаючи на спільну мету – підтримку миру та стабільності – їхні терміносистеми мають істотні відмінності, що обумовлено різними структурно-організаційними підходами, завданнями, політичними контекстами та операційною специфікою.

ООН використовує переважно багатомовну термінологічну базу, що формується відповідно до принципів політичної нейтральності та гуманітарного підходу. У той час як термінологія НАТО ґрунтується на

військово-оперативному та технічному підході, що передбачає жорстку уніфікацію та стандартизацію термінів англійською мовою [12, с. 45].

Як зазначає Л. Туровська, військова термінологія ООН часто має узагальнений і дипломатично нейтральний характер: замість термінів *війна* або *атака* вживаються конструкції на кшталт *armed conflict* чи *hostile act* [29, с. 79]. Це пояснюється місією ООН – підтримувати мир і запобігати ескалації конфліктів, тому в мові організації уникатиметься лексика, яка може застрювати конфліктне спрямування тексту. На противагу цьому, у документах НАТО не ухиляються від слів «війна», «атака» чи «бойові дії», адже мовна стратегія Альянсу більш прагматична та стримано-технічна.

Натомість, згідно з аналізом М. Зайцевої, термінологія НАТО містить велику кількість вузькоспеціалізованих понять, таких як *rules of engagement (ROE)*, *air superiority*, *force projection*, *counterinsurgency operations*, які розробляються та кодифікуються в рамках стандартів STANAG (Standardization Agreements) [12]. Такі терміни є невід’ємною частиною документації, наказів і навчальних програм Альянсу. Тому навіть коли концептуально обидві організації говорять про схожі явища (наприклад, підтримка безпеки), вони використовують різні терміни та дискурсивні фрейми. У рамках НАТО акцент робиться на *deterrence*, *collective defense*, *rapid deployment* - поняттях, що відображають військово-політичну тактику стримування та готовності до реакції [21]. Натомість у лексиконі ООН часто зустрічаються *peacebuilding*, *peacekeeping*, *disarmament* - терміни, які підкреслюють превентивні та постконфліктні дії, роззброєння та відновлення миру.

Також спостерігаються розбіжності в перекладацькій практиці. ООН має офіційні термінологічні глосарії всіма шістьма мовами (англійська, французька, іспанська, арабська, китайська, російська), що часто створює виклики для уніфікації перекладу, особливо в реальному часі. Як зазначає І. Кочан, перекладачі ООН повинні враховувати політичну чутливість термінів, на відміну від технічної точності, якої вимагає термінологія НАТО. За

спостереженнями Ю. Дем'янчука, при перекладі документації миротворчих місій ООН і НАТО найчастіше застосовується трансформація: перекладачі використовують лексико-граматичні перетворення, наприклад, узагальнення чи конкретизацію, порівнюючи оригінали та їх переклади [82]. На граматичному рівні він відзначає поширене використання складних граматичних трансформацій та лексико-граматичних змін, а на лексичному - конкретизацію поняття. Ю. Дем'янчук також розробив методику складання англо-українського словника термінів миротворчих місій ООН і НАТО, що вказує на наявність окремих лексичних одиниць у кожній структурі. У перекладацькій практиці часто віддають перевагу калькуванню та запозиченню аббревіатур; наприклад, дослідження показують, що для відтворення військових термінів найчастіше використовують повне запозичення англійських аббревіатур або калькування, тоді як транскрипція та транслітерація застосовуються дуже рідко. Це свідчить, що військова лексика сприймається як галузева з чітко заданими еквівалентами. У НАТО ж формалізація мови доходить до того, що навіть адаптації є строго регламентованими - перекладачі повинні дотримуватися прийнятих правил утворення множини, відмінювання аббревіатур тощо (наприклад, стандарти STANAG визначають порядок утворення множини від власних назв). [48]

Водночас, обидві організації дедалі більше зближують свої терміносистеми в тих сферах, де їхні інтереси перетинаються – зокрема у миротворчих операціях, протидії гібридним загрозам, кібербезпеці та цивільно-військовій співпраці. Так, поняття *hybrid warfare*, *cyber threat*, *civil-military cooperation* використовуються як в ООН, так і в НАТО, хоча їхні визначення можуть відрізнитися за наповненням та контекстом. У будь-якому разі, обмін досвідом у цих галузях призводить до появи спільного жаргону у певних напрямках міжнародної безпеки.

Отже, порівняльний аналіз показує, що термінології ООН і НАТО відображають різні концептуальні засади: ООН будує мову на основі багатомовності та дипломатичного нейтралітету, акцентуючи на миротворчих

і гуманітарних аспектах; НАТО ж спирається на єдиний англомовний корпус термінів із суворим уніфікаційним підходом, притаманним військовим структурам. Для перекладачів, аналітиків і лінгвістів важливо враховувати ці відмінності, щоб забезпечити адекватність міжмовної і міжкультурної комунікації у міжнародному військовому дискурсі. Адже недотримання стилістичних та семантичних норм може призвести до ідейних непорозумінь або спотворення офіційних позицій сторін. Наприклад, прямий переклад без урахування специфіки може спотворити сутність поняття *peacekeeping*, якщо перекладач не знайомий із контекстом миротворчих операцій ООН. З іншого боку, спроби надмірно «нейтралізувати» терміни НАТО можуть знизити їхню функціональну вагу в офіційному дискурсі Альянсу. Тому комплексне розуміння термінологічних особливостей ООН та НАТО є ключовим для ефективної взаємодії у галузі міжнародної безпеки.

1.4 Особливості відтворення термінів

У перекладознавстві термін **еквівалентний переклад** розглядається як відтворення змісту та формальних ознак терміна іншою мовою при збереженні його функції в дискурсі. Водночас поняття **адекватності** охоплює практичні і функціональні параметри перекладу: за В. Балабіним, адекватний переклад військових матеріалів передбачає не лише точну передачу змісту, а й ретельне відтворення «структурної форми, порядку частин і розташування матеріалу» [5]. Сучасні дослідники розрізняють формальну та динамічну еквівалентність (за Ю. Найдою): перша прагне буквального відтворення, друга - передати смисл і призначення, адаптуючи текст до мовно-культурних особливостей аудиторії. З огляду на неможливість повної тотожності двох мов, перекладач шукає найближчі еквіваленти, з урахуванням інтерлінгвальних та міжкультурних факторів [66]. Військові терміни мають чіткі предметні референти та функціонують у спеціальному дискурсі, тому питання точності перекладу тут є вирішальним [5].

Терміни військового характеру традиційно класифікують за кількома ознаками: за *морфологічною структурою* (прості - кореневі або похідні, складні - фразеологічні або аббревіатури), за *семантичною природою* (рівень узагальненості, концептуальна спрямованість) і за *функціональним призначенням* (наприклад, назви спеціальних засобів, посад, процедур, аббревіатур тощо). Як указує дослідниця Т.В. Верексич, найрозповсюджені критерії поділу термінів - за морфемним складом, за типом головного слова, за сферою вживання, за мовою-джерелом та мотивованістю (відповідністю словотвірній структурі). Існують лінгвістичні класифікації, де терміни ділять за формальною структурою: за К.М. Головіним, наприклад, розрізняють прості (непохідні кореневі і похідні) та складні терміни.

Змістовний компонент терміна (семантика) також дозволяє диференціювати поняття: загальні (загальнонаукові) назви перетинаються між галузями, тоді як спеціальні (військові) вказують на вузькоспеціалізовані явища. За функціональним призначенням виділяють терміни, що називають дії/процеси (процедурні), назви посад, озброєння, явищ тощо, а також служать засобами класифікації інформації. Загалом класифікація термінів демонструє логіко-понятійну структуру галузі знань. Таким чином, підставами для класифікації служать характеристики термінів, пов'язані зі змістом і формою та мовною функцією. Це дозволяє розглянути термінологію як систему та прогнозувати способи її поновлення чи адаптації (наприклад, поява нової лексики в умовах війни).

У теорії спеціального перекладу виокремлюють низку способів відтворення термінів. Серед них - *калькування* (loan translation), *транскрибування* або *транслітерація*, *еквівалентний переклад*, *описовий переклад* тощо. Згідно з Ю. Бойком і Є. Долинським, для військових термінів характерні саме ці способи: *loan translation, transcription, equivalent translation, descriptive translation and explication* [5]. Натомість Ю. Дем'янчук деталізує методи перекладу офіційно-ділової термінології (на прикладі ООН): до

перерахованих вище додаються *узагальнення/розширення, антонімічний переклад, компенсація, уточнення, логічний розвиток та опущення* [79].

Ключові прийоми перекладу термінів:

- **Калькування** - заміна елементів вихідного слова буквальними еквівалентами цільової мови. Наприклад, *Assembly* перекладають «асамблея» (або «загальні збори»), *Resolution* - «резолюція».

- **Еквівалентний переклад** - передавання значення слова на звичному мовному рівні, що забезпечує смислову тотожність терміна. Наприклад, *Human Resources Service* - «служба людських ресурсів» .

- **Транскрипція/транслітерація** - відтворення звучання слова графічними знаками мови перекладу (наприклад, *climate* - «клімат»).

- **Описовий переклад** - розгорнутий перехід, коли у цільовій мові немає стислого еквіваленту; наприклад, *Helsinki Commission* - «Комісія з безпеки та співробітництва в Європі».

- **Узагальнення (extension)** - використовується, якщо в оригіналі термін є більш конкретним, ніж у перекладі; наприклад, назву спеціальної місії розшифровують разом з поясненням контексту.

- **Антонімічний переклад** - відтворення через протилежний концепт, що може бути зумовлене контекстом (напр., *Revolving Fund* - «оборотний фонд (інформаційний)»).

- **Компенсація** - заміна втраченої інформації іншими елементами перекладу, щоб відновити її у цілому тексті.

- **Уточнення** - звуження чи уточнення значення додаванням деталізації (наприклад, введення абревіатур чи пояснень).

- **Логічний розвиток** - подання терміна через його логічний зв'язок чи наслідок (наприклад, *human suffering* в одному контексті замінюють на «life-saving protection», щоб передати ідею рятування населення).

- **Опущення** - виключення надлишкових елементів, значення яких легко відтворюється з контексту, без втрати ключового змісту [79].

Ю. Бойко та Є. Долинський зауважують, що найпоширенішими способами є саме еквівалентний переклад і калькування, а найменш вживаним - власне транскодування (що фактично рідко зустрічається у військовій термінології) [5]. У будь-якому разі вибір методу визначається специфікою терміна (структурою, традицією ужитку) і вимогами сприйняття в цільовому дискурсі.

У документах міжнародних організацій існують власні термінологічні системи і глосарії. Так, Організація Об'єднаних Націй підтримує багатомовну термінологічну базу UNTERM (United Nations Multilingual Terminology Database), де є українські відповідники офіційних термінів. Аналогічно, НАТО видає стандартизований словник термінів і визначень (AAP-6), що узагальнює прийняту англо-українську термінологію НАТО. Крім того, у багатьох країнах використовують словники, випущені силами офісу НАТО (NATO Lexicon) або національні глосарії за стандартами Альянсу. Перекладачі військових документів користуються й спеціальними багатомовними ресурсами - наприклад, даними «Англо-українського військового словника» (за опублікованими глосаріями НАТО) чи глосаріями ООН (UNTERM).

З погляду теорії, міжнародний офіційний дискурс приваблює увагу мовознавців через високу ступінь стандартизації. Наприклад, Ю. Дем'янчук відзначає, що термінологія ООН «виходить за межі загально-структурованої характеристики й спрямовує акценти на її лінгвістичну природу», що сприяє розвитку уніфікованого дискурсу міжнародних організацій. Вона пропонує комплексну методику аналізу такого тексту з урахуванням правового потенціалу термінів [79]. Українською мовою питання перекладу міжнародних термінів активно досліджуються з позицій спеціальної лексикографії та термінології. Наприклад, в Україні упорядковано військові стандарти та глосарі з термінології: одним із таких є військовий стандарт **ВСТ 01.003.001-2018** «Лінгвістичне забезпечення військ» [82], який формалізує основні поняття та діяльність у військовому перекладі. Зокрема, у цьому стандарті виділено окрему складову «військово-термінологічна

діяльність» поряд з перекладацьким супроводженням та іншими функціями [82].

Важливо також враховувати, що терміни з міжнародного дискурсу можуть вимагати корекцій з огляду на локальні законодавчі та практичні реалії. Система «Термінології законодавства» Верховної Ради України вже охоплює десятки тисяч термінів з офіційних документів, що дозволяє відстежувати юридичні визначення ключових понять (нагадаємо, нараховано ~86 900 термінів станом на вересень 2022) [81]. Одночасно інтеграція українського цільового тезаурусу з Європейським тезаурусом **Eurovoc** дозволяє мати узгоджені українські й англійські дескриптори за низкою тематик (у тому числі «зовнішні відносини», «оборона», «військова безпека», «озброєння»). Як повідомляють дослідники, Українська версія Eurovoc (версія 4.9) охоплює 21 тематичну область і інтегрована з онлайн-перекладачами (Google Translator, Reverso, Glosbe) [81]. Це сприяє уніфікації перекладу термінів: перекладач може переконатися у відсутності конфлікту із законодавчими термінами або стандартами НАТО.

Вітчизняне перекладознавство розвивалося під впливом загальної теорії перекладу, але військовий переклад виділявся своєю специфікою. Першими науковими працями з перекладознавства були узагальнення загальних принципів, серед авторитетних імен - В. Коптілов, який у 1970-80-х роках фактично заклав першу наукову школу перекладознавців в Україні. Його монографії («Актуальні питання українського художнього перекладу», «Теорія і практика перекладу» тощо) стали «вагомим внеском у вітчизняну філологію». Хоча Коптілов не займався виключно військовими текстами, його ідеї про зв'язок першоджерела й перекладу, про мовні шари перекладу лягли в основу пізніших досліджень і вільно трансформувались у сфері військових комунікацій.

Важливий внесок у розвиток термінологічної теорії зробив Т. Р. Кияк, який у навчальних посібниках з термінознавства та термінотворення виокремлював лінгвістичні аспекти формування термінів (морфологічна

структура, мотивованість). Його ідеї допомогли краще розуміти природу складних військових назв. У наступному поколінні з'явилися дослідники, які активно працювали саме з військовою лексикою та перекладом. Зокрема, В. В. Балабін ще 2008 р. видав монографію «Основи військового перекладу», а у 2020 р. захистив докторську дисертацію з цієї теми, де дав визначення: «Теорія військового перекладу - це спеціальна теорія перекладознавчої науки, яка досліджує закономірності перекладацької діяльності в Збройних силах за допомогою термінологічно визначених одиниць концептуального апарату». Це формалізувало понятійний апарат галузі і стало підґрунтям для подальших робіт. [34]

Інші сучасні вчені приділяють увагу окремим аспектам: наприклад, Г. Єнчева розглядала **когнітивні** характеристики технічних авіаційних термінів і наголошувала на їх важливому значенні для перекладу irbis-pbiv.gov.ua. Алла Сітко у низці статей аналізує методи та виклики перекладу сучасної військової термінології в умовах війни (відзначена актуальність появи неологізмів, калькування з російської тощо). Таким чином, можна виділити таку хронологію: від класичної узагальнюючої перекладознавчої школи Коптілова-Кияка, через фундаментальні праці В. Балабіна з військового перекладу до нинішніх досліджень філологів, які опрацьовують практичні й теоретичні проблеми перекладу термінології у сучасних умовах. [86]

У контексті військових термінів поняття еквівалентності часто поєднують із екстремальною вимогою точності. Теоретично **еквівалентність** передбачає однакове відображення змісту оригіналу у перекладі [66]. В.В. Комісаров вважав еквівалентність відносною спорідненістю між мовними одиницями, а Ю. Найда взагалі підкреслює, що неможливо досягти ідентичності змісту у різних мовах, і тому перекладач має вибрати «найбільш близькі еквіваленти». **Адекватність** же як поняття ширше - це «відтворення єдності змісту і форми» оригіналу з урахуванням комунікативних цілей і читача [66]. У військовому перекладі особливо цінують адекватність у сенсі максимально повного й зрозумілого передавання інформації: переклад має

бути коректним не тільки змістовно, а й формально (структура документа, термінологічні розташування, порядок підрозділів) [5].

Оскільки військові тексти часто є нормативними чи технічними, до них застосовують принципи «формальної адекватності» (висока ступінь буквального відповідності, коли зміст наказів чи стандартів диктує максимальну точність) та «динамічної адекватності» (коли важлива комунікативна ефективність для користувача) [66]. Наприклад, приказ або технічний регламент краще перекладати формально (буквально), а легенду картою - з урахуванням зручності сприйняття. Військова термінологія часто функціонує на стику права, техніки і тактики, тому правильне обрання еквіваленту чи адекватної стратегії перекладу залежить від дискурсивного контексту: від рівня офіційності, мети документа та очікуваного кола читачів.

Переклад військових термінів неможливо уявити без урахування міжмовних різниць і культурної специфіки. Кожна мова несе свій наратив і набір історико-культурних концептів, які позначають терміни. Як зауважує А. Найда, через «різні правила системи й фонові знання» між мовами неможливо провести повну відповідність [66]. Тому в процесі перекладу виникає потреба «призначати» нові значення чи адаптувати їх.

Наприклад, деякі військові поняття мають у США чи НАТО контексти, відмінні від українських реалій. *Beating retreat* (англ.) називається «відбій» у багатьох арміях - але як церемоніальна процедура для англomовної аудиторії, тоді як в Україні подібного поняття може взагалі не бути. Переклад такого терміна вимагатиме пояснення або калькування. Інші приклади - усталені скорочення на кшталт *AO* (англ. Area of Operation) - їх трактування залежить від структури військового управління: в одних країнах аналогом є «район відповідальності», деофіційно *PO*, тож можна зробити еквівалент «район операцій» чи «військовий район», орієнтуючись на ближчий за контекстом український концепт.

Крім того, міжкультурні чинники включають стилістичні традиції: у деяких мовах наказова лексика стриманіша (наприклад, в англomовній триває

тенденція використовувати нейтральні назви без військової символіки), тоді як в українській військовій традиції може бути властивим часте звернення до іменників і дієприкметників. В ідеалі перекладач зберігає функцію терміна як маркера дійсності, але іноді змушений відхилитися від букви, щоб зберегти сенс: це спонукає використовувати описові чи калковані варіанти. Загалом, міжмовні й міжкультурні фактори змушують застосовувати гнучкі стратегії перекладу: від пояснень до трансформацій структур, аби документ залишився зрозумілим та функціональним у мішаному мовному оточенні багатонаціональних операцій і медіаконтенту.

Особливості відтворення термінів у військовому дискурсі визначаються поєднанням лінгвістичних та позамовних чинників. Розуміння типу терміна (його морфемної структури, семантичного поля, функції) дозволяє обрати відповідний спосіб перекладу - від калькування до описового методу [1]. Переклад у міжнародному офіційному дискурсі вимагає врахування стандартизованих ресурсів (глосарії ООН, НАТО, Eurovoc тощо) та національних норм (слова ЗСУ, українські стандарти). Українські дослідники розширили теорію перекладу, застосовуючи її до військових текстів: від загальних принципів Коптілова й Кияка до системної термінології Балабіна та експериментальних розробок сучасників (Єнчева, Сітко). Всі підходи погоджуються, що кінцева мета перекладу військових термінів - забезпечити точну взаєморозумілість, а це досягається шляхом ретельного балансу між еквівалентністю і адекватністю, із врахуванням мовних, ідеологічних та культурних особливостей обох комунікативних середовищ.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

2.1. Основні підходи до аналізу військової термінології

Англійська школа термінознавства має довгу традицію дослідження фахової лексики, зокрема військової термінології, у межах когнітивного, функціонального та семіотичного підходів. У британській та американській лінгвістичній парадигмі вивчення військових термінів вирізняється міждисциплінарністю, що передбачає залучення знань з військової справи, логістики, психології, комунікаційних студій, а також теорії інформації. Такий комплексний підхід дозволяє розглядати мову не лише як систему знаків, а як інструмент точного опису операційної реальності, засіб регулювання взаємодії між підрозділами та механізм забезпечення ефективної професійної комунікації в умовах високої ризикованості й дефіциту часу.

Одним із фундаментальних дослідників є Х. Марчанд, який у своїй праці *The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation* підкреслив, що утворення термінів у військовому дискурсі має прагматичне навантаження та ґрунтується на принципах лаконічності, точності й системності [32]. У межах його підходу військові терміни розглядаються як мовні одиниці, створені внаслідок необхідності формалізувати оперативні поняття та дії в умовах надзвичайної ситуації, де швидкість і безпомилковість прийняття рішень набувають життєво важливого значення. Саме тому, на думку Марчанда, військові терміни вирізняються високим ступенем стандартизації та мінімальним потенціалом для двозначності, адже їх основна функція - забезпечення чіткості та однозначності у міжнародних військових місіях, особливо під егідою ООН та НАТО.

Згідно з підходом Г. Кеблі, військова термінологія англійського простору повинна розглядатися як частина *institutional language*, тобто мови інституційного типу, де семантика слів пов'язана з функціональною роллю інституції – армії, командування, військових структур [31, с. 75]. Особливої

ваги в межах цього підходу набуває аналіз дискурсивних маркерів, що визначають ступінь формальності, авторитетності та стратегічної значущості терміна. Такі маркери виконують важливу функцію – вони сигналізують комунікативний статус того чи іншого висловлення, визначають рівень його офіційності та відображають внутрішню структуру військової організації через мовні засоби.

Значний внесок у розвиток англomовної лінгвістичної традиції зробив американський лінгвіст Дж. Лайонс, який у своїй концепції семантичної структури мови наголошує, що військові терміни слід розглядати крізь призму денотативного значення та прагматичних конотацій, що виникають у контексті їх вживання [74]. Його підхід особливо цінний для аналізу багатозначних термінів, поширених у сучасному військовому дискурсі. Наприклад, такі одиниці як *engagement*, *deployment*, *deterrence* можуть набувати відмінних значеннєвих відтінків залежно від операційної ситуації: від тактичного зіткнення до стратегічного розгортання або політики стримування. Лайонс підкреслює, що саме контекст визначає реальне функціональне навантаження терміна, і тому його інтерпретація потребує врахування екстралінгвістичних чинників.

У межах когнітивного підходу, який активно розвивається в англomовній лінгвістиці останні десятиліття, військова термінологія розглядається як результат концептуалізації досвіду ведення війни, організації сил, застосування зброї та технологій. Когнітивний аналіз дає змогу простежити, як військовий досвід структуровано у свідомості носіїв мови та яким чином ці концепти матеріалізуються у термінах. Багато військових термінів є результатом метафоризації (наприклад, *frontline*, *cut-off*, *firestorm*), що дозволяє мовцям переносити концептуальні структури з повсякденного досвіду на військовий контекст. Це не лише сприяє економії мовних засобів, а й забезпечує інтуїтивну зрозумілість термінів для широкого кола користувачів.

Суттєвий внесок у стандартизацію військових термінів зробив британський науковець Р. Хадсон, який працював над уніфікацією термінів у військових протоколах НАТО. У своїх працях він підкреслював необхідність термінологічної сумісності у багатонаціональних контингентах, де будь-яка розбіжність у тлумаченні терміна може спричинити стратегічні помилки [74]. Хадсон наголошував на тому, що чітке визначення термінів та узгодження їх семантики між представниками різних держав є невід'ємною умовою ефективності спільних операцій, незалежно від їхнього масштабу - ід гуманітарних місій до широкомасштабних бойових дій. У межах його підходу особлива увага приділяється процесам формування терміносистем, їх адаптивності та здатності швидко реагувати на інновації у військовій техніці та тактиці.

Загалом, англійська школа військового термінознавства поєднує структурний аналіз із функціональним та прагматичним підходами. Така інтегративність дозволяє не лише розкрити внутрішню будову терміна, але й описати механізми його функціонування в реальних комунікативних ситуаціях. Особливо важливо це у контексті спільних миротворчих та оборонних операцій, де точність і злагодженість комунікації відіграють ключову роль у прийнятті оперативних рішень. Завдяки міждисциплінарному характеру англійське дослідження військової термінології пропонують широкий спектр аналітичних інструментів, що дозволяють глибше осмислити природу фахової лексики, її динамічний розвиток та стратегічну важливість у сучасному глобалізованому світі.

2.2. Методи дослідження та обґрунтування їх вибору

З огляду на мету дослідження, яке присвячене відтворенню військової термінології на матеріалі англійської документації миротворчих місій ООН і НАТО, було обрано комплекс методів, що дозволяють здійснити як структурно-семантичний, так і функціонально-прагматичний аналіз термінологічних одиниць. Такий підхід зумовлений необхідністю всебічного

вивчення термінів у їхньому природному контексті функціонування - у текстах, що репрезентують офіційний дискурс міжнародних військових організацій. Важливо підкреслити, що саме комплексний характер методології забезпечує можливість виявити багаторівневу природу термінології, де кожна одиниця виконує не лише номінативну, а й комунікативну, когнітивну та стратегічну функції.

Насамперед, на початковому етапі було застосовано метод суцільної вибірки терміноодиниць із відібраного корпусу текстів. Це дозволило сформувати репрезентативну терміносистему, що стала базою для подальшого кількісного й якісного аналізу. Метод суцільної вибірки дав змогу зафіксувати усі фахові одиниці, пов'язані з військовою, миротворчою та безпековою тематикою, без втрати жодного потенційно значущого елемента. Завдяки цьому вдалося уникнути селективності та суб'єктивності під час збору матеріалу, що є принципово важливим для досліджень терміносистем, які вирізняються високим ступенем стандартизації й формалізації. Крім того, суцільна вибірка сприяла виявленню рідковживаних або вузькоспеціальних одиниць, які відіграють суттєву роль у розумінні внутрішніх механізмів військового дискурсу.

Наступним етапом став кількісний аналіз, за допомогою якого було визначено частотність уживання ключових термінів у документах, а також проаналізовано розподіл термінологічних одиниць за структурними типами – однословними назвами, складними термінами, аббревіатурами. Такий підхід виявився особливо ефективним у роботі з документами НАТО, де термінологія часто представлена стислими аббревіаціями (*ROE, ISR, C2*) та спеціалізованими формулами командного управління. Кількісний аналіз не лише дав змогу встановити домінантні структурні моделі, а й дозволив прослідкувати тенденції у стандартизації термінів, визначити, наскільки часто певні одиниці виконують ключову роль у формуванні операційних описів та інструктивних формулювань. Такі дані стали важливими для подальшого інтерпретування прагматичних функцій термінів та їхнього перекладознавчого аналізу.

Поглиблений якісний аналіз дав змогу вивчити семантику термінів у контексті, простежити їхню прагматичну функцію, а також виявити конотації, що можуть варіюватися залежно від інституційного походження тексту (ООН чи НАТО). Особливу увагу було приділено таким лексемам, як *engagement*, *intervention*, *peace enforcement*, які демонструють значну варіативність перекладацьких інтерпретацій. Якісний аналіз включав вивчення контекстних особливостей уживання термінів, виявлення комунікативних стратегій, що стоять за їхнім вибором, а також ідентифікацію прихованих смислових компонентів, які суттєво впливають на інтерпретацію документа. Такий підхід дозволив визначити, як саме термінологія формує інституційні смисли та яким чином відбувається її адаптація в українському військово-дипломатичному дискурсі.

Крім того, у роботі застосовується зіставний аналіз термінології, що дозволяє порівняти особливості використання фахової лексики в документах ООН і НАТО. Зіставлення проводиться як на формально-структурному рівні, так і на рівні семантичного наповнення, що дає змогу виявити інституційно зумовлені розбіжності в трактуванні ключових понять миротворчої діяльності. Такий аналіз виявився надзвичайно продуктивним для встановлення відмінностей у концептуалізації військових процесів і процедур, адже ООН і НАТО оперують власними терміносистемами, які хоча й перетинаються, проте часто мають різні акценти. Наприклад, документи НАТО характеризуються більшою технічною деталізованістю, тоді як ООН віддає перевагу універсальним, дипломатично нейтральним формулюванням.

До аналізу залучено також лінгвокогнітивний метод, який дозволяє розглядати терміни як результат концептуалізації реального досвіду військової та дипломатичної взаємодії. У такий спосіб можна дослідити, як формуються образи дій, стратегій і загроз через метафоричні конструкції, характерні для сучасного військового дискурсу. Наприклад, такі терміни, як *firewall*, *spearhead*, *rapid response*, формують концептуальні моделі мислення, притаманні певній культурі або політичній традиції. Лінгвокогнітивний підхід

уможливив виявлення того, як терміни структурують уявлення про простір операцій, характер загроз, рівень небезпеки чи допустимість застосування сили. Він також дав змогу простежити, як зміни у глобальній політичній ситуації впливають на трансформацію термінологічних концептів.

З огляду на перекладознавчий вимір дослідження, до аналітичного інструментарію включено також метод аналізу перекладацьких трансформацій. Це дало змогу простежити специфіку відтворення англomовних військових термінів українською мовою, зокрема в аспекті точності, стилістичної адекватності, еквівалентності та застосування перекладацьких стратегій (еквівалентний переклад, калькування, описова передача тощо). Аналіз перекладацьких рішень дав можливість встановити, у яких випадках англomовні терміни можуть бути передані засобами української мови без суттєвих змін, а де необхідне застосування складних трансформацій, що враховують як лексичні, так і культурно-прагматичні чинники. Окрему увагу приділено розгляду випадків термінів, що мають ширший або вужчий семантичний обсяг порівняно з їхніми потенційними відповідниками в українській мові.

Отже, обраний методичний комплекс поєднує кількісний, якісний, зіставний, лінгвокогнітивний та перекладознавчий підходи, що у своїй сукупності дозволяють здійснити всебічне вивчення військової термінології як системного елемента професійного дискурсу міжнародної безпеки. Така методологічна база забезпечує глибоке та релевантне осмислення специфіки відтворення термінології в контексті миротворчих операцій ООН і НАТО, а також створює підґрунтя для подальшого теоретичного узагальнення й розробки практичних рекомендацій у сфері перекладу військової документації.

2.3. Корпус текстів для аналізу: джерела, критерії відбору, обсяг

У процесі дослідження відтворення військової термінології було сформовано корпус автентичних текстів, що слугують емпіричною базою для

аналізу лексичних одиниць, пов'язаних із діяльністю миротворчих місій. Основну увагу було зосереджено на документах, які репрезентують офіційний дискурс Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Північноатлантичного альянсу (НАТО), оскільки саме ці структури відіграють провідну роль у забезпеченні міжнародної безпеки й реалізації операцій з підтримання миру. Відповідно, корпус текстів було сформовано з урахуванням трьох основних вимог: репрезентативності, функціональної релевантності та актуальності змісту. Кожен із цих параметрів забезпечував наукову адекватність аналізу та дозволяв уникнути випадковості добору.

До корпусу увійшли офіційні англомовні документи, розміщені на відкритих інформаційних платформах міжнародних організацій. Зокрема, аналіз охоплює п'ять аналітичних і репортажних матеріалів, опублікованих на офіційному сайті НАТО у 2024 році. Це, зокрема:

Allies discuss NATO's Deterrence and Defence Posture Review [61];

NATO's Military Committee visits the United States [62];

NATO's Military Committee visits the Combined Joint Force Headquarters Brunssum [63];

Military Committee visits the NATO Communications and Information Agency [64];

NATO Military Committee visits the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence [65].

Кожен із цих матеріалів має чітко окреслену тематичну спрямованість, пов'язану зі стратегічним плануванням, діяльністю військових комітетів, розвитком оборонних структур та взаємодією між державами-членами. Такі тексти характеризуються високою щільністю спеціалізованої лексики, що створює сприятливі умови для системного аналізу термінологічних одиниць у контексті реального функціонування.

Крім того, до корпусу включено офіційний фрагмент документації ООН – Repertoire of the Practice of the Security Council (2008–2009), Part X, що стосується діяльності допоміжних органів Ради Безпеки, зокрема миротворчих

операцій і політичних місій. Цей документ є нормативно-аналітичним джерелом, у якому відображено усталену практику використання термінології в контексті мандатів, процедур і механізмів миротворчої діяльності. На відміну від матеріалів НАТО, тексти ООН містять більш формалізований і юридично верифікований словник, що дозволяє виявити відмінності між аналітичним та нормативним дискурсами в межах однієї тематичної сфери.

Відбір матеріалу здійснювався за низкою чітко сформульованих критеріїв. По-перше, тексти мали бути функціонально релевантними, тобто містити фахову термінологію, пов'язану з військовою справою, миротворчими операціями, логістикою, стратегічним плануванням і командуванням. Така релевантність забезпечувала можливість аналізувати не лише окремі терміни, а й цілісні терміносистеми, що формуються у межах певних інституцій. По-друге, усі джерела повинні були відповідати офіційності походження, що гарантувало достовірність використаної термінології та її відповідність реальним нормативним практикам. Використання неофіційних або вторинних джерел могло б спотворити результати аналізу, тому основний акцент було зроблено лише на першоджерелах. Третім критерієм виступила хронологічна актуальність: основна частина корпусу охоплює 2024 рік, що забезпечує аналіз новітніх тенденцій у термінотворенні, появи нових понять у сфері кібероборони, стратегічного партнерства, колективної безпеки та трансформації структур командування. Актуальність також важлива у зв'язку з динамічністю сучасного безпекового середовища, у якому термінологія змінюється швидко й нерідко залежить від політичних чи технологічних факторів. По-четверте, враховувалася жанрова приналежність: усі тексти належать до жанрів офіційних звітів, новинних повідомлень, аналітичних матеріалів або репертуарної документації. Така різноманітність забезпечувала змогу простежити функціонування термінів у різних стилістичних умовах: від формалізованих формулювань у документах ООН до більш оперативних і динамічних описів діяльності в матеріалах НАТО. І, нарешті, тематична відповідність – тексти відображають ключові сфери, що перебувають у фокусі

дослідження: міжнародна безпека, миротворча діяльність, кібероборона, стратегія стримування тощо, взаємодія між військовими структурами та розвиток оборонних технологій. Така тематична збалансованість дозволяє розглядати термінологію як комплексне явище, а не як набір ізольованих одиниць.

Що стосується обсягу корпусу, то загальна кількість слів у текстах становить понад 10 000 одиниць. З них приблизно 6 200 слів припадає на матеріали НАТО (середній обсяг кожного – 1 200–1 400 слів), ще близько 4 000 слів охоплює фрагмент офіційного документа ООН, який деталізує мандати, структуру й особливості функціонування миротворчих операцій. Такий обсяг є достатнім для проведення як кількісного, так і якісного аналізу, включно з виявленням ключових терміноодиниць, їх частотності, моделей словотворення та системних зв'язків між ними.

Зібрані тексти були опрацьовані з використанням методів якісного та кількісного аналізу терміноодиниць. Особливу увагу зосереджено на виявленні моделей термінотворення, контекстуального функціонування термінів, перекладацьких відповідників та специфіки термінологічних розбіжностей між документами ООН і НАТО. Такий підхід дозволяє створити ґрунтовну основу для подальшого аналізу відтворення військової термінології в англomовному дискурсі та в його українських відповідниках.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ДОКУМЕНТАЦІЇ ООН ТА НАТО

3.1. Основні способи перекладу військових термінів

Військовий переклад належить до сфери спеціалізованого перекладу і характеризується чіткою орієнтацією на потреби військової комунікації. Його визначальною рисою є високий ступінь термінологічної насиченості та виняткова вимога до точності передачі інформації. Такий переклад вимагає суворого дотримання норм офіційно-ділового стилю, що виключає вживання емоційно забарвлених або образних мовних засобів [45]. Саме завдяки цим ознакам військовий переклад посідає особливе місце серед інших галузевих видів, охоплюючи широкий спектр тематичних напрямів – від оборонної політики та військової історії до технічної та нормативно-правової документації.

Загалом військові тексти вирізняються не лише високим рівнем стандартизації, а й підвищеними вимогами до точності опису об'єктів, процесів та операцій. Будь-яка неточність у перекладеному документі може спричинити помилки в інтерпретації команд, викривлення інформації про технічні характеристики озброєння або некоректне трактування правових норм, що, у свою чергу, здатне вплинути на прийняття критично важливих рішень. У цьому контексті військовий переклад часто розглядають не лише як лінгвістичну діяльність, а як складову системи безпеки, де мовна точність нерозривно пов'язана з оперативною ефективністю та міжнародною взаємодією.

Переклад військових текстів потребує не лише бездоганного володіння мовними засобами, а й наявності міждисциплінарної компетенції. Перекладач повинен володіти основними перекладацькими техніками, зокрема в галузі офіційного, юридичного, технічного перекладу, а також мати навички послідовного й синхронного перекладу. Надзвичайно важливою є здатність

точно інтерпретувати вихідний текст і передавати його зміст з урахуванням функціонального навантаження в цільовій мові. Крім глибокого знання мовної системи, фахівець з військового перекладу повинен орієнтуватися в структурі збройних сил, видах озброєння, військових тактиках і геополітичному контексті [42]. Військові аналітики підкреслюють, що «переклад військової термінології – це складний процес, який вимагає врахування лінгвістичних, культурних та професійних особливостей», адже від точності переданих понять залежить безпека та ефективність операцій. Для забезпечення цього перекладач мусить бути універсальним фахівцем зі знанням різних стилів і жанрів; навчання військового перекладу охоплює «усі типи і способи перекладу» відповідних текстів.

У сучасних умовах міждержавної взаємодії, особливо в рамках НАТО, ЄС та інших міжнародних оборонних структур, роль військового перекладача значно зростає. Йому доводиться працювати з різними жанрами та форматами текстів: від детальних технічних специфікацій і договорів про співпрацю до оперативних зведень та дипломатичних заяв. Відповідно, перекладач має демонструвати гнучкість і здатність миттєво адаптуватися до різних стилістичних норм, не порушуючи загальних правил військового дискурсу.

Однією з найбільш відповідальних ділянок військового перекладу є робота з термінами. Військова термінологія вимагає високої точності, оскільки неточне або двозначне відтворення терміна може призвести до зміщення смислу або навіть порушення змісту документа. У цьому контексті важливу роль відіграє аналіз вихідного контексту, що дозволяє правильно інтерпретувати значення терміна та дібрати відповідний перекладний еквівалент [18, с. 35]. Як наголошують науковці, «правильний переклад військових матеріалів залежить значною мірою від правильного перекладу термінів», оскільки саме термінологічні одиниці складають більшу частину такого тексту. На думку Балабіна та співавторів, усі фахові військові терміни мають передаватися «точно і грамотно», що досягається через свідоме і цілеспрямоване накопичення та використання двомовного лексико-

термінологічного мінімуму (до 2-3 тисяч одиниць) [34]. Таке накопичення є не просто механічним заучуванням окремих слів, а системною роботою зі створення власного перекладацького корпусу, що з часом стає інструментом для підвищення оперативності та якості перекладу. Досвідчені військові перекладачі нерідко формують персональні глосарії, які містять не лише базові терміни, а й коментарі до контекстів уживання, вказівки на можливі перекладацькі пастки, типові помилки та варіативні відповідники.

Основними вимогами до військових термінів є однозначність, системність і семантична стабільність. Проте в практиці перекладу виникають труднощі, пов'язані з полісемією (коли один термін має декілька значень), синонімією (наявністю кількох термінів для одного поняття), відсутністю прямих еквівалентів у цільовій мові та надмірною залежністю від іншомовних запозичень. Такі чинники ускладнюють перекладацький процес і вимагають від перекладача не лише лінгвістичної інтуїції, а й фахової підготовки [30, с. 66].

Окремої уваги потребує явище історичної варіативності термінів: чимало одиниць у військовій лексиці можуть змінювати свої значення в різні періоди, залежно від домінування певних військових доктрин. Наприклад, термін *theatre of operations* у XX столітті мав одне значення, однак у XXI столітті воно розширилося за рахунок інформаційного та кібернетичного вимірів. Відповідно, перекладач має враховувати не лише сучасний стан термінології, а й історичні передумови її розвитку.

Переклад термінів зазвичай здійснюється в два етапи: спочатку аналізується значення терміна у конкретному контексті, далі – обирається найбільш релевантний відповідник в українській мові. Такий підхід дозволяє досягнути еквівалентності на смисловому та прагматичному рівнях, забезпечуючи логічну цілісність і стилістичну єдність військового тексту. Водночас спеціалісти попереджають, що перекладач не може сліпо застосовувати правило «буквально», адже деякі структури англійської військової термінології (наприклад, словосполучення типу *to carry out*

integrated operations) відтворюються стильовими перефразуваннями чи логічним перестроюванням («проводити спільні наземні, морські і повітряні операції») [34]. Таким чином, вибір перекладацької стратегії (еквівалентність, описовий переклад, генералізація чи конкретизація) залежить від лінгвістичних та прагматичних особливостей оригіналу. Перекладач має ретельно оцінювати, яка стратегія забезпечить найточніше передання смислу та відповідатиме нормам української військової мови.

Військовий переклад супроводжується низкою специфічних викликів, що вимагають від перекладача не лише високої мовної компетентності, а й професійної обізнаності у військовій сфері. Перекладач повинен досконало орієнтуватися в терміносистемах, властивих військовій справі, чітко інтерпретувати зміст вихідного документа та трансформувати його у формі, що відповідає стилістичним, лексичним і синтаксичним нормам цільової мови. При цьому важливо враховувати семантичну точність і функціональну відповідність одиниць перекладу [23, с. 27]. Зокрема, лінгвісти зауважують, що «якісний переклад військової термінології важливий для міжнародної співпраці, навчання військових, а також створення документів, які є ключовими для безпеки та оборони» [85]. Тобто невірно перекладений термін у документах НАТО чи ООН може призвести до збоїв в оперативній роботі та навіть дипломатичних непорозумінь.

Слід також зазначити, що в сучасному військовому дискурсі дедалі більшого значення набуває переклад текстів, пов'язаних із високими технологіями: штучним інтелектом, безпілотними системами, кібербезпекою, радіоелектронною боротьбою. Для таких сфер характерна поява нових термінів, які часто ще не мають усталених відповідників в українській мові. У таких випадках перекладач повинен вміти грамотно застосовувати транслітерацію, калькування або описові конструкції, одночасно зберігаючи логічність та мовну природність перекладу.

Найпоширеніші труднощі у військовому перекладі пов'язані з граматичними розбіжностями між англійською та українською мовами,

багатозначністю термінів, варіативністю перекладацьких рішень, нестабільністю термінологічного складу, а також активним використанням скорочень і аббревіатур [19, с. 35]. У зв'язку з цим перекладач має постійно оновлювати знання про предметну сферу, ретельно аналізувати контекст, ефективно користуватися фаховими словниками та базами даних, а також враховувати культурно-мовні особливості оригіналу. В навчальному посібнику для військових перекладачів наголошується, що окрім мовних навичок потрібно «підвищувати мовну майстерність (що передбачає знання мовних норм різних стилів)», а також вміти «точно і грамотно перекладати специфічні військові поняття, терміни, скорочення» [34]. Брак такої підготовки знижує якість перекладу і може призвести до «поганих наслідків» у бойових діях. З огляду на це провідні військові освітні заклади світу включають до програми підготовки перекладачів інтенсивні курси з військової справи, міжнародного права, кібербезпеки, технічної термінології, а також практичні заняття зі сценаріями реальних бойових ситуацій. Такий підхід дозволяє сформувати вміння швидко орієнтуватися в оперативному контексті, працювати з неструктурованою інформацією та приймати перекладацькі рішення в умовах обмеженого часу.

Беззаперечним є той факт, що найбільш інтенсивний приріст нових термінів, а також трансформація вже існуючих спостерігаються в періоди значних суспільних змін і кризових ситуацій. Як свідчать численні дослідження, такі лексичні зрушення особливо помітні під час військових конфліктів, революцій, етнічних та релігійних протистоянь. Саме в такі моменти відбувається активне оновлення і перегляд усталених терміносистем, включаючи військову лексику. Це пояснюється тим, що реальні бойові дії спричиняють появу нових технологій, нових типів озброєнь, тактичних рішень та форм взаємодії, які потребують точного мовного позначення. Наприклад, війни XXI століття зумовили появу таких понять, як *hybrid warfare*, *cyber operations*, *drone swarms*, які стали характерними для сучасного військового дискурсу й вимагають відповідного перекладацького опрацювання.

На розвиток і формування військової термінології впливають не лише досягнення науки і техніки, а й соціокультурні процеси, зокрема використання військових термінів поза суто професійним контекстом. Військова лексика дедалі частіше з'являється в політичному дискурсі, стає інструментом риторики державних діячів, журналістики та навіть буденної комунікації. Засоби масової інформації активно інтегрують військову термінологію у свої матеріали, що сприяє її адаптації та поширенню серед широкої аудиторії, зокрема нефахівців.

У медійному просторі військові терміни нерідко набувають метафоричного або розширеного значення, що може впливати на сприйняття оригінальних понять і ускладнювати подальший переклад. Наприклад, такі словосполучення, як *information warfare* або *frontline of diplomacy*, іноді використовуються поза військовим контекстом, але водночас зберігають елемент військової семантики.

Варто зазначити, що після входження до загального інформаційного простору військовий термін втрачає свою вузькоспеціальну сферу застосування, що зумовлює зміни в його семантиці, стилістичних характеристиках і функціональній значущості. Це, у свою чергу, породжує нові закономірності використання та закріплення термінологічних одиниць [18, с. 36]. У результаті формуються вторинні значення, які можуть відрізнитися від базових визначень, що застосовуються у військовій сфері. Перекладач повинен вміти чітко розмежовувати ці значення, щоб уникнути семантичної плутанини та некоректного трактування тексту.

Військова термінологія англійської мови характеризується динамічністю та високим ступенем адаптивності, що робить її чутливою до впливу різних мовних, політичних та соціальних факторів. Вона не лише функціонує в межах професійного військового дискурсу, а й активно інтегрується у загальне мовлення, отримуючи нові значення залежно від контексту. Така трансформація зумовлена потребою адаптації військової лексики до змін у військових доктринах, нових технологій, а також політичних

та інформаційних реалій сучасного світу. Особливо це помітно на прикладі конфліктів останніх років, де військова термінологія часто використовується в медіа та дипломатичному дискурсі.

Окрім того, інформаційні війни та широке використання соціальних мереж сприяють прискоренню термінотворчих процесів: нові терміни та неологізми поширюються значно швидше, ніж у попередні десятиліття, що створює додаткові виклики для перекладачів.

У офіційних документах НАТО і ООН в українські переклади вводяться спеціальні терміни переважно через афіксацію, словоскладання, аббревіації та калькування. Так, у перекладі Плану дій «Україна – НАТО» (2002) зустрічаємо, наприклад, словосполучення «миротворчих операцій під проводом НАТО» (англ. *peacekeeping operations led by NATO*) [47]. Тут слово «миротворчих» – приклад афіксації й словоскладання від слів «мир» + «творити», що відповідає англ. *peacekeeping*. Фраза «під проводом НАТО» – калька з англ. *NATO-led*. Подібно, у тому ж документі акронім ПЗМ («Програма “Партнерство заради миру”», PfP) є офіційною аббревіатурою англ. *Partnership for Peace* [47]. Це показує, що переклад в офіційних документах НАТО активно використовує афіксальне утворення та аббревіатури: напр., «Програма “ПЗМ”» [47], або «Сила реагування» (англ. *Response Force*) й подібні скорочення.

У Протоколі між Україною та НАТО також багато спеціальної термінології. Наприклад, назви організацій передаються перефразуванням: «Організації з матеріально-технічного постачання та обслуговування НАТО (NAMSA)» [48] – переклад англ. *NATO Maintenance and Supply Agency*. Цей фрагмент демонструє складне словосполучення з композитним прикметником «матеріально-технічного», яке утворено афіксацією (суфіксом *-ального*), іменником «постачання». Далі у тому ж документі бачимо термін «Агентства НАТО з підтримки та постачання (NSPA)» [48] – переклад *NATO Support and Procurement Agency*, де «підтримки та постачання» – двокомпонентне словосполучення. У цьому ж документі зустрічаються назви національних

структур: «Національне бюро кодифікації України (НБК України)» [48] – це переклад *National Codification Bureau of Ukraine*. Звертає на себе увагу практика збереження англомовних аббревіатур (NAMSA, NSPA), водночас подаючи повний український переклад, що є типовим у перекладах документації НАТО.

Таким чином, у документах НАТО простежуються такі перекладацькі прийоми:

- Афіксація і складні прикметники («матеріально-технічного постачання», «повітряними, морськими або сухопутними силами» [50]).
- Словоскладання у складних номінативних конструкціях (наприклад, «підтримки операцій НАТО з боку України»).
- Аббревіації та скорочення – введення українських еквівалентів (НБК України, ПЗМ) за зразком англомовних.

Прикладами будуть слугувати статті з документів ООН. У Статуті ООН (1945) перекладено низку базових понять. У статті 51 читаємо: *This Charter shall not impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations...* [50] *Цей Статут жодним чином не обмежує невід’ємне право на індивідуальну або колективну самооборону у разі збройного нападу на Члена Організації...* [49].

Тут маємо приклад афіксації – слово «невід’ємне» (префікс *не-* + «від’ємне»). Також композит «колективну самооборону» – калька з *collective self-defense*, де українське поєднання «само» + «оборона» точно передає зміст англомовного терміна. Далі - номінативна конструкція «міжнародного миру та безпеки» (англ. *international peace and security*) [49], прикметник утворений за допомогою префікса *між-*.

У статті 2 вжито конструкцію: *All Members shall settle their international disputes by peaceful means...* [50] *Усі Члени Організації вирішують свої міжнародні спори мирними засобами...* [49].

Тут прикметник «міжнародні», створений за допомогою префікса між- і суфікса -ний, є усталеним терміном, що формує точний еквівалент англ. international. Вираз «мирними засобами» передає англ. by peaceful means методом калькування з мінімальною морфологічною адаптацією.

Стаття 33 має безпосередній зв'язок з тематикою безпеки та конфліктного менеджменту:

The parties to any dispute... shall, first of all, seek a solution by negotiation, enquiry, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement... [50]

Сторони будь-якого спору... повинні, насамперед, шукати розв'язання шляхом переговорів, розслідування, посередництва, примирення, арбітражу, судового вирішення... [49].

Цей фрагмент містить низку термінів механізмів мирного врегулювання. Перекладач застосовує пряму номінативну кальку: negotiation - переговори, mediation - посередництво, conciliation - примирення. Разом з тим judicial settlement у перекладі подано як «судове вирішення», де використано словотвірну модель іменник - прикметник.

У статті 40 мова йде про превентивні заходи:

The Security Council may call upon the parties concerned to comply with such provisional measures... [50]

Рада Безпеки може закликати відповідні сторони дотримуватися таких попередніх заходів... [49]

Ключовий термін – «попередні заходи», переклад provisional measures. Він реалізує семантичне калькування, але адаптується до української юридичної термінології, яка віддає перевагу прикметнику «попередні» над «тимчасові» у контекстах безпеки.

Переклад військових термінів є складним процесом, що вимагає врахування контексту, конотацій та особливостей військової комунікації. Значну роль у цьому відіграє не лише точність передачі термінології, а й розуміння політичного та стратегічного контексту, у якому використовується той чи інший термін.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що перекладач військової документації має бути не лише лінгвістом, а й фахівцем у сфері військової справи. Його професійна підготовка повинна охоплювати знання про структуру і функціонування різних видів збройних сил, вміння здійснювати переклад усіх типів текстів (усний, письмовий, технічний, нормативний), а також здатність адаптуватися до специфіки конкретного мовного і комунікативного середовища.

3.2. Методи адаптації військових термінів

Для обґрунтованого аналізу методів адаптації військових термінів доцільно спиратися на класифікацію, запропоновану В. І. Карабаном, зокрема в його праці «Теорія і практика перекладу (аспектний переклад англійської мови)». Автор окреслює перелік перекладацьких трансформацій, які активно застосовуються у сфері фахового перекладу, зокрема в галузі військової та технічної термінології. До таких прийомів належать: транскрипція і транслітерація, що використовуються для передачі назв, акронімів та термінів, які не мають усталених еквівалентів у мові перекладу; калькування, яке передбачає буквальний переклад складових частин терміна; описовий переклад, що застосовується за відсутності точного відповідника; експлікація, як спосіб розгорнутого пояснення значення терміна; генералізація, що полягає у заміні вузькоспеціалізованого поняття ширшим; конкретизація, навпаки, уточнює загальний термін відповідно до контексту; модуляція, яка передбачає смислову трансформацію з урахуванням зміни точки зору; а також функціональний відповідник – передача значення терміна через мовну одиницю, що виконує ту саму функцію в іншомовному тексті.

Зазначені прийоми є фундаментальними для перекладацької практики, оскільки військовий дискурс вирізняється високим ступенем стандартизації, багаторівневістю термінологічної системи та міждисциплінарністю. Багато термінів набувають нового змісту на стику політики, військової стратегії, права та інформаційної безпеки, що вимагає від перекладача не лише мовної

компетентності, а й глибокого розуміння концептуальних рамок, у яких функціонують ці словосполучення. Відтак, аналіз кожного з методів перекладу дозволяє виявити їхню релевантність у конкретних ситуаціях, прослідкувати логіку перекладацьких рішень та оцінити їхній вплив на адекватність кінцевого тексту.

Згідно з класифікацією В. І. Карабана [14], транскрипція та транслітерація є базовими перекладацькими прийомами для передачі власних назв, аббревіатур, географічних назв і термінів без усталених еквівалентів у цільовій мові. У військовій документації НАТО та ООН ці стратегії широко використовуються, зокрема в наступних випадках:

NATO and Ukraine will continue to deepen cooperation... [51]

НАТО та Україна продовжуватимуть поглиблювати співробітництво... [51]

У цьому реченні акронім залишено у звичній формі, що функціонує в українському офіційному дискурсі.

The United Nations shall maintain international peace and security...[50]

Організація Об'єднаних Націй підтримуватиме міжнародний мир та безпеку...[49]

Акронім UN вжито як ООН у всіх українських перекладах документів ООН - це усталена аббревіація на основі транслітерації українських слів Організація Об'єднаних Націй.

Today the National Flag of Ukraine is officially raised at the Headquarters of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence in Tallinn, marking official accession of Ukraine to the CCDCOE [92]

Сьогодні у штаб-квартирі Центру передового досвіду спільного кіберзахисту НАТО в Таллінні офіційно піднято державний прапор України, що знаменує собою офіційне приєднання України до CCDCOE [93]

У перекладі CCDCOE представлено як «Центр передового досвіду спільного кіберзахисту НАТО». Тут частина назви власної організації (Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence) передається через описовий

переклад із елементами транскрипції: «кіберзахист» утворено від англ. cyber defence через адаптоване словотвірне утворення; «передового досвіду» - структурна калька з Centre of Excellence.

Транскрипція та транслітерація є особливо важливими у ситуаціях, коли збереження автентичної форми власної назви чи акроніма виконує ідентифікаційну функцію. Військові структури, оперативні командування, навчальні центри та спеціальні агенції мають уніфіковані назви у міжнародному документообігу, тому їхня фонетична передача забезпечує однозначність і уникнення змістових зсувів. Крім того, подібні елементи нерідко входять до міжнародних класифікаторів, і їхня форма має залишатися стабільною в різних мовах, що також обґрунтовує вибір саме цього способу перекладу.

Калькування, згідно з класифікацією В. І. Карабана, полягає у буквальному перекладі іншомовних термінів, збереженні їхньої структури та лексичних компонентів. Такий підхід часто застосовується у військовій термінології, коли в цільовій мові вже існують відповідні мовні конструкції або зафіксовані кальки в офіційному вжитку.

We will further strengthen information superiority through networked capabilities, including an integrated air command and control system [52]

Ми надалі зміцнюватимемо перевагу інформації через розмережені спроможності, включаючи інтегровану систему повітряного командування та контролю [52]

Command and Control – «командування і контроль» – структура англomовного словосполучення збережена без змін.

NATO's deterrence and defence posture remains credible... [53]

Позиція стримування і оборони НАТО залишається дієвою... [53]

Deterrence and Defence Posture – «позиція стримування і оборони» – калькований переклад, який використовується у політичному та аналітичному дискурсі.

...also the basis of the Alliance's ability to contribute to conflict prevention and crisis management [54]

...також основою спроможності Альянсу робити внесок у запобігання конфліктам і врегулювання кризових ситуацій... [54]

Conflict prevention and crisis management – «запобігання конфліктам і врегулювання кризових ситуацій» – приклад терміна, який калькується з метою збереження міждисциплінарного змісту.

Калькування є одним з найпродуктивніших методів адаптації військової термінології, оскільки значна частина концептів у цій сфері має усталені міжнародні аналоги. Стратегії та доктрини НАТО часто ґрунтуються на спільних принципах, а отже, їхні найменування мають відповідати міжнародній термінологічній матриці. Калькування в таких випадках забезпечує прозорість структури та дозволяє читачеві простежити логічний зв'язок між елементами терміна, зберігаючи при цьому його офіційну семантику.

Описовий переклад є ефективним методом відтворення термінів, які не мають точного або усталеного відповідника в українській мові. Він полягає у передачі змісту терміна через його функціональну чи концептуальну характеристику, що дозволяє уникнути непорозумінь у спеціалізованих текстах. Цей підхід відповідає трансформаціям за класифікацією В. І. Карабана, зокрема до групи лексико-семантичних трансформацій.

Cyber Resilience – здатність цифрових систем і мереж протистояти кібератакам і відновлювати функціонування після них [94].

Host Nation Support – матеріально-технічна допомога, яку надає країна, на території якої розміщується контингент союзників [94].

Strategic Deterrence Posture – політика, що поєднує військові, дипломатичні та інформаційні заходи з метою запобігання загрозам [94].

Joint Force Headquarters – командна структура, яка координує спільні дії збройних сил різних країн [94].

Multidomain operations – військові дії, що охоплюють сухопутну, повітряну, морську, кібер- та космічну сфери [94].

Описовий переклад дозволяє уникати втрати змісту у тих випадках, коли термін є результатом інтеграції декількох концептів або позначає складну систему, що не має прямих аналогів в українській військово-політичній терміносистемі. Окрім того, цей спосіб є необхідним у ситуаціях, коли буквальный переклад звучав би штучно або не відображав би функціональної специфіки поняття.

Стратегія експлікації застосовується у випадках, коли термін або конструкція є надто складними чи спеціалізованими для прямого перекладу. Вона передбачає розширене тлумачення змісту, аби зробити його зрозумілим для реципієнта цільової мови. Такий підхід особливо актуальний у військовому перекладі, коли необхідно забезпечити повне розкриття концептуального змісту терміна або звороту.

Strategic deterrence posture – «стратегічна політика НАТО щодо запобігання конфліктам через демонстрацію військової готовності» [94].

Cyber resilience strategy – «сукупність превентивних, оборонних і відновлювальних дій у відповідь на кіберзагрози» [94].

Joint operations planning – «детальна розробка сценаріїв спільних дій країн-членів з урахуванням інституційного розподілу ролей» [94].

Peacebuilding framework – «інтегрована концепція ООН щодо стабілізації післяконфліктних регіонів через політичний, соціальний і правовий розвиток» [94].

Strategic communication – «цілеспрямована діяльність щодо впливу на сприйняття, поведінку та обізнаність партнерів і опонентів за допомогою інформації» [94].

Political support operations – «операції, що передбачають надання політичної, дипломатичної і консультативної допомоги країнам у кризових регіонах» [94].

Situational awareness tools – «технології, що забезпечують своєчасне збирання, обробку та аналіз оперативної інформації для ухвалення рішень» [94].

Conflict prevention architecture – «система інституцій, стратегій та процедур, які застосовуються для раннього виявлення та врегулювання потенційних конфліктів» [94].

Експлікація виконує роль тлумачного інструменту в текстах, де від читача не очікується вузької військової спеціалізації, а також у документах міжвідомчого характеру. Вона забезпечує не лише передачу смислу, а й адаптацію терміна до українського дискурсу, що особливо важливо для понять, впроваджених у рамках трансформацій оборонного сектору.

Генералізація та конкретизація є взаємодоповнювальними перекладацькими стратегіями, які широко застосовуються при передачі військових термінів з англійської на українську мову. Генералізація полягає в заміні вузькоспеціалізованого терміна загальнішим поняттям у мові перекладу. Конкретизація, навпаки, полягає в уточненні значення через розширення або пояснення терміна. Обидві стратегії допомагають адаптувати зміст до лінгвістичних і культурних особливостей української мови, забезпечуючи зрозумілість і адекватність перекладу.

General deterrence posture – оборонна стратегія – термін *general deterrence posture* у тексті НАТО передано як «оборонна стратегія», що є прикладом генералізації: специфічна концепція стримування зведена до загального військового поняття.

Capability development – розвиток спроможностей у сфері безпеки – уточнення сфери застосування відображає стратегію конкретизації [94].

Military domain – військова сфера – англійський термін є більш широким, а український варіант конкретизує контекст [94].

Strategic communication – інформаційна політика Альянсу – тут реалізовано стратегію конкретизації через уточнення суб'єкта дії [94].

Cyber threats – кіберзагрози проти критичної інфраструктури – специфіка контексту дозволила конкретизувати об'єкт загроз [94].

Peacekeeping architecture – система миротворчих місій – загальна концепція архітектури безпеки зведена до конкретної підсистеми [94].

Ці трансформації важливі в умовах, коли українська й англійська терміносистеми не збігаються повністю, а обсяг поняття в оригіналі відрізняється від його традиційного розуміння в українській військовій науці. Генералізація дозволяє уникнути надмірної деталізації, тоді як конкретизація, навпаки, забезпечує точне позиціонування терміна в українській системі понять.

Модуляція як перекладацький прийом передбачає зміну точки зору або категорії в процесі перекладу, коли перекладач відходить від буквального еквівалента, але зберігає смисл вихідного вислову. Цей метод широко застосовується у перекладі військових текстів, особливо коли необхідно адаптувати структури до норм цільової мови або уникнути двозначності. У текстах НАТО та ООН модуляція проявляється як зміна граматичних категорій, лексичних форм або структурної організації речення.

Maintaining security and stability in cyberspace [94] – «забезпечення кібербезпеки та стабільності» – зміщено акцент з процесу на результат.

Support to mission planning [94] – «підтримка під час планування операцій» – замість іменникової конструкції використано дієслівну, що краще відповідає нормам української мови.

Enhancing interoperability among Allied forces – «підвищення взаємодії між силами Альянсу» – конкретизовано характер «interoperability» через контекст [94].

Promoting regional stability – «забезпечення стабільності в регіоні» – зміна виду дії із просування на досягнення результату [94].

Maintaining operational readiness – «підтримка боєготовності» – змінено рівень абстракції без втрати змісту [94].

Increase awareness among partners – «підвищити обізнаність партнерів» – трансформовано пасивну структуру в активну [94].

Developing cyber capabilities – «розвиток спроможностей у сфері кібероборони» – адаптовано зміст до української термінологічної норми [94].

Модуляція у військовому перекладі виконує роль інструмента, що забезпечує природність українського тексту, дозволяючи уникати калькування там, де воно могло б призвести до небажаних смислових викривлень. Зміна перспективи або граматичної структури допомагає точно відтворити комунікативний намір автора документа.

Функціональний відповідник – це перекладацька стратегія, що полягає у передачі значення іншомовного терміна через одиницю цільової мови, яка виконує ту саму функцію в певному контексті, навіть якщо вона формально не є точним перекладом.

Strategic Posture – «стратегічна концепція оборони» – термін перекладено функціональним відповідником, що передає роль і зміст оборонної стратегії Альянсу в українському контексті [94].

Military Committee – «вищий орган військового керівництва НАТО» – замість буквального перекладу використано функціональний відповідник, що пояснює інституційну роль комітету [94].

Joint Force Headquarters – «центральне командування об'єднаних сил» – передано функціональне призначення установи, без калькування [94].

NATO Communications and Information Agency – «установа, що забезпечує зв'язок та інформаційну підтримку Альянсу» – замість дослівного перекладу подано функціональний опис [94].

Функціональний відповідник є одним із найгнучкіших перекладацьких інструментів, що дозволяє зберегти прагматичну цінність терміна. У військовому дискурсі він часто використовується для позначення інституцій, організаційних структур і доктрин, оскільки українські терміни інколи не мають точних аналогів, але їхня роль у системі повинна бути чітко озвучена.

Узагальнюючи проведений аналіз, можна зробити висновок, що переклад військової термінології в документах НАТО та ООН вимагає гнучкого поєднання різноманітних перекладацьких трансформацій. У

контексті спеціалізованого дискурсу, де важливо зберегти як точність терміна, так і його функціональне навантаження, перекладачі використовують не лише традиційні стратегії калькування чи транскрипції, але й активно застосовують описовий переклад, експлікацію, генералізацію, конкретизацію, модуляцію та функціональні відповідники. Такий підхід дозволяє не просто передати формальну структуру оригіналу, а й адаптувати зміст до норм і стилістичних особливостей української мови, забезпечуючи адекватність перекладу у фаховому та інституційному контексті.

Отже, успішна адаптація англomовної військової термінології потребує глибокого розуміння як мовної системи, так і концептуального простору, в якому функціонує термін. У процесі перекладу вирішальне значення має контекст, жанрово-стильова належність тексту та інституційні особливості міжнародного військового й політичного дискурсу. Застосування класифікації трансформацій, зокрема за В. І. Карабаном, забезпечує системний підхід до відтворення складних термінів, сприяє уніфікації перекладацьких рішень і підтримує високий рівень комунікативної ефективності перекладу в сфері міжнародної безпеки.

3.3. Виклики та труднощі перекладу військової термінології

Переклад військової термінології з англійської мови на українську супроводжується низкою труднощів, що зумовлені як лексико-семантичними, так і культурно-прагматичними чинниками. Особливої складності цей процес набуває у випадках перекладу текстів, що походять із таких міжнародних структур, як НАТО та ООН, де військові терміни виконують не лише номінативну, але й доктринальну функцію. Таким чином, перекладач має орієнтуватися не лише на лінгвістичні характеристики окремого слова чи виразу, а й на ширший семантичний простір, що формується сукупністю військово-політичних документів, інституційних процедур і стратегічного дискурсу. У цьому підпункті розглянуто основні виклики перекладу на основі

аналізу автентичних документів зазначених організацій, що дозволяє виокремити типові проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення.

З одного боку, США і країни НАТО давно розробили стандарти термінології (напр. англо-українські *AAP-06* – довідник термінів НАТО), а Україна з 2016 року почала узгоджувати власну військову термінологію з нормами НАТО. Зокрема, у грудні 2016 року при Лінгвістичному науково-дослідному центрі ВІКНУ (МІЛІ «ВІКНУ») було створено Інформаційно-довідковий ресурс стандартизованої військової термінології (ІДР СВТ), що містить дво- та багатомовні військові стандарти, словники, глосарії та довідкові матеріали з термінів, рекомендовані для застосування у Збройних Силах України [86]. Цей ресурс працює в українській та англійській версіях, що сприяє уніфікації військових термінів і довідників та спрощує перекладацький процес у порівнянні з хаотичним використанням запозичень. Фактично, наявність такого ресурсу означає, що перекладач отримує доступ до нормативної терміносистеми, узгодженої з міжнародними партнерами, що мінімізує випадки змістових розбіжностей і помилкового трактування понять.

З іншого боку, документи ООН і НАТО часто містять унікальні назви посад, структур, операцій, процедур, які вимагають узгодженої термінології. Відсутність усталених еквівалентів у ЦМ може бути проблемою. Наприклад, такі багатозначні поняття як *“peacekeeping operation”* чи *“counterinsurgency”* можуть перекладатися по-різному в залежності від джерела. Дослідження показують, що при перекладі англійських термінів військового характеру перекладачі часто вдаються до послідовного перекладу та еквівалентного переносу, а запозичення зменшують там, де це можливо [58]. Проте в текстах ООН деякі англійські акроніми та назви органів залишаються англіцизмами – йдеться насамперед про терміни Збройних Сил НАТО та ЄС. Це пояснюється тим, що вони позначають інституції, які не мають національних аналогів, а їхня міжнародна впізнаваність важливіша за адаптацію до національної мовної норми.

Багатозначність та варіативність термінів. Одним із поширених викликів є багатозначність окремих термінів у військовому дискурсі. Наприклад, термін *engagement* у контексті документа НАТО щодо оборонної стратегії може означати як залучення у політичному сенсі, так і «бойове зіткнення». В одному з текстів ідеться про *a coherent approach to NATO's deterrence and defence posture and engagement with partners [43]* - послідовний підхід до стратегії стримування та оборони НАТО і взаємодії з партнерами [43], що вимагає перекладу не як «зіткнення», а як *взаємодія з партнерами*. Такий приклад демонструє, наскільки важливо враховувати жанрово-стилістичний різновид документа, у якому ґрунтовно змінюється семантичне поле терміна. Перекладання за більш «бойовим» значенням могло б суттєво викривити зміст оригіналу і навіть спричинити хибні інтерпретації міжнародної політики Альянсу.

Posture – у різних контекстах може позначати як *позиція* (у геостратегічному сенсі), так і *бойова готовність*. У реченні *NATO's posture sends a clear signal of deterrence [43]* найбільш точним перекладом буде *позиція НАТО є чітким сигналом стримування [43]*, а не *поза чи позиціонування*. На практиці перекладач повинен враховувати, що навіть на рівні одного документа семантика терміна може зміщуватися залежно від тематичного розділу – від політики оборони до оперативної діяльності.

Engagement – у повідомленні про співпрацю з партнерами НАТО зазначено *deepening engagement with partner nations [43]* - *поглиблення взаємодії з країнами-партнерами [43]* – термін вимагає перекладу як *поглиблення взаємодії*, а не *зіткнення чи вступ у бій*. Систематичне застосування контекстуального аналізу дозволяє запобігти хибним асоціаціям, пов'язаним із хибним «бойовим» трактуванням терміна.

Command – в одному з текстів термін *joint command* може бути сприйнятий як *спільне командування*, але залежно від контексту мова може йти про *об'єднану структуру управління*, що важливо відобразити [94]. Таке

уточнення є необхідним, адже різниця між *combined, joint, integrated* у НАТО має чіткі інституційні межі.

Operations – термін може варіюватися між *операції* (у військовому сенсі) і *діяльність* (у загальному сенсі). У реченні *operations conducted under the UN mandate* - *операції, що проводяться під мандатом ООН*, доцільно перекладати як *операції*, оскільки йдеться про формальні військові дії.

Resilience – це поняття трактується як «опір», але в деяких контекстах документа НАТО воно означає готовність до відновлення або здатність протидіяти загрозам. У реченні *enhancing cyber resilience* правильним перекладом буде *посилення кіберстійкості*, а не просто *опір* [44]. Поняття *resilience* у НАТО загалом охоплює широкий комплекс заходів, включно із кіберзахистом, енергетичною безпекою, психологічною стійкістю персоналу.

Agency – у фразі *NATO Communications and Information Agency* слово може сприйматись як *агенція* чи *установа*. У цьому контексті доречним буде *Агентство зв'язку та інформації НАТО*, оскільки йдеться про офіційний орган [43].

Deployment – іноді перекладається як *розгортання*, *Deployment is planned in multiple phases* - *Розгортання миротворчих сил планується в кілька етапів*, але у текстах ООН згадується також у значенні *введення в дію*, що краще відображає контекст логістичного забезпечення [43].

Force – термін може означати як «збройні сили», так і «військове угруповання» залежно від контексту. У прикладі *the force generation process* доцільно вживати *процес формування військових сил*, а не просто *сили* [43].

Абстрактність і стратегічна термінологія. У документах НАТО часто використовуються терміни зі стратегічною конотацією, що не мають прямих відповідників у повсякденному українському мовленні. Наприклад, *posture* у словосполученні *defence and deterrence posture* слід перекладати не як *поза*, а як *позиція* або *стратегічна політика*, залежно від контексту. Такий вибір вимагає глибокого розуміння політичної й військової доктрини Альянсу [43].

Force generation – у вислові *force generation process* термін описує не просто створення підрозділів, а «комплексну процедуру підготовки та комплектування військових сил», що відображає стратегічне планування ресурсів [43].

Переклад абревіатур і скорочень. Військова документація рясніє абревіатурами, які часто залишаються без пояснень у тексті. Одним із таких прикладів є *C4ISR* (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance, Reconnaissance), що згадується у звіті про діяльність Центру кібероборони НАТО. Передача цього терміна українською може варіюватися: від калькованого «системи управління, зв'язку, розвідки та спостереження» до використання оригіналу з виноскою [44]. Подібні скорочення здебільшого позначають доктринальні концепції, тому їхнє некоректне розгортання може суттєво викривити суть терміна.

ROE (Rules of Engagement) – у звітах НАТО термін вживається без розшифрування, але має чітко визначене значення *правила ведення бойових дій. Rules of engagement need to be fit for purpose and meet the threats [43] - Правила застосування сили повинні відповідати цілям і загрозам [43].* Доцільно перекладати як *правила застосування сили* з уточненням у примітці.

Культурна та інституційна специфіка. Труднощі також виникають при перекладі термінів, які відображають особливості конкретної військової культури або організаційної структури. Наприклад, термін *Combined Joint Force Headquarters* вимагає детального перекладу як *об'єднане міжвидове командування*, хоча дослівний переклад не одразу зрозумілий читачеві без військової освіти [94].

Military Committee – структура, яка не має прямого аналога в українських військових установах. Її функції охоплюють стратегічне керівництво Альянсом. Переклад як *Військовий комітет НАТО* з поясненням у тексті дозволяє уникнути хибних асоціацій [94].

Centre of Excellence – у текстах НАТО використовується як назва спеціалізованих установ. У перекладі доречно застосовувати *центр передового досвіду*, хоч сам вираз є калькованим і потребує пояснення [44].

JFC Brunssum – вказує на Об'єднане командування сил НАТО, що розміщене в Брюнссумі (Нідерланди). Без додаткового контексту термін важко сприймається, тому рекомендовано вживати повну назву *Об'єднане командування сил НАТО в Брюнссумі* [62].

Відсутність сталих еквівалентів. У документах ООН також трапляються терміни, які важко передати українською без втрати змісту. Наприклад, у фразі *subsidiary organs of the Security Council* слово *subsidiary* має в українській мові декілька можливих відповідників: *допоміжний, дочірній, підпорядкований*. У перекладацькій практиці зафіксованим варіантом є *допоміжні органи Ради Безпеки*, проте без контексту цей термін може бути неоднозначним [44].

Peacebuilding – термін, що охоплює широкий спектр дій (політичних, дипломатичних, економічних), не має одного сталого еквівалента. Часто трактується як *миротворення, побудова миру або миробудівництво*, кожен з яких потребує уточнення контексту [44].

Drawdown – не має усталеного перекладу. У документах означає *поступове скорочення місії або виведення контингенту*. Можливі переклади: *скорочення присутності, етапове згорання операції* [44].

Field presence – складно передається українською, адже охоплює не лише географічну присутність, а й структурну. Варіанти: *польова присутність, оперативні структури на місцях* [44].

Good offices – у документах ООН термін стосується посередницької функції Генерального секретаря, що важко передати без пояснення. Вживаний варіант – *добрі послуги*, проте бажано уточнити: *мирна посередницька діяльність від імені Генерального секретаря* [44].

Exit strategy – не має прямого українського еквівалента. *...It's a period of transition and it's not an exit strategy at the moment [43] - ...це перехідний період, і на даний момент це не стратегія виходу [43]*. Найближчий варіант –

стратегія виходу, однак термін вимагає контекстуалізації як *план поступового завершення місії з урахуванням політичної стабільності*.

Розбіжності між міжінституційними термінами. Термінологія, що використовується в НАТО та ООН, не завжди збігається, навіть коли йдеться про подібні функції. Наприклад, НАТО вживає *force generation* (формування сил), а в документах ООН переважає *deployment* (розгортання). У перекладі обидва терміни можуть набувати близького значення, проте не є синонімами, оскільки відображають різні етапи операцій.

Engagement (NATO) vs Involvement (UN) – перший термін у НАТО означає активну стратегічну взаємодію з партнерами, тоді як ООН частіше вживає залучення у ширшому, дипломатичному сенсі. Переклад потребує урахування контексту: *взаємодія для НАТО і участь для ООН* [44].

Command structure (NATO) vs Mandate framework (UN) – командна структура НАТО має жорстку ієрархію, тоді як мандатна система ООН є гнучкішою. У перекладі це відображається як *структура командування і мандатна структура відповідно* [44].

Force package (NATO) vs Mission personnel (UN) – НАТО описує підрозділи як *пакети сил*, тоді як ООН подає *чисельність персоналу за окремими категоріями*. У перекладі доцільно застосовувати *бойове формування і персонал місії* [44].

Усі наведені приклади свідчать про необхідність поєднання лінгвістичних знань із контекстуальною обізнаністю. Перекладач повинен не лише володіти термінологією, але й розуміти стратегічні, культурні та організаційні особливості міжнародних структур, зокрема НАТО й ООН, аби забезпечити точне й функціонально адекватне відтворення термінів у перекладі.

Іншим прикладом складнощів є переклад назв миротворчих операцій. Б. А. Дзісь, аналізуючи переклади документів бундесверу, показав, що часто використовується калькування назв операцій, але при цьому доводиться враховувати зміст і завдання місії. Універсального правила тут не існує –

важливо, аби назва зрозуміло передавала характер операції в мовно-термінологічних рамках цільової аудиторії. Вивчення трансляції військових документів ООН і НАТО в Україні (зокрема роботи, наприклад Я. С. Янчука) свідчить, що одним із найбільш поширених методів у таких текстах є трансформація структури речення; саме «трансформація є основним способом перекладу текстів військових документів миротворчих місій» [86]. Янчук у своїй кандидатській роботі систематизував документи миротворчих місій ООН і НАТО та запропонував українські відповідники до назв цих документів – наприклад, *Memorandum of Understanding* перекладається як «Меморандум про взаєморозуміння», а *Rules of Engagement* – як «Правила ведення бойових дій» [86]. Це підкреслює необхідність наявності словників та глосаріїв саме для документації ООН/НАТО.

Ще один особливий аспект – багатомовність і офіційні мови. Українська не є офіційною мовою ООН чи НАТО, тому переклади документів цих організацій робляться переважно англо- чи франкомовними службами (деякі публікації викладені також російською, гинятково китайською тощо). Відтак перекладачі в Україні часто працюють із неперекладеними фрагментами або з англomовними версіями документів. В такому разі для побудови правильного перекладу важливо користуватися офіційними глосаріями: наприклад, при перекладі Статуту ООН українська сторона не мала власного офіційного тексту до 2025 року, тож було ухвалено офіційний переклад Статуту і Статуту Міжнародного суду. МЗС України повідомило у 2025 році про затвердження цих перекладів, підготовлених і погоджених з ООН [87]. Таким чином, зараз існує офіційне узгодження термінів на найвищому рівні, що уніфікує вживання термінів світового права в українських документах.

У НАТО англійська і французька мови є офіційними, але під час операцій використовуються багато інших мов. Мовна служба НАТО видає стандарти (напр. AAR-06, STANAG 6001 тощо), які визначають терміни та рівні володіння мовами. Зокрема, для підготовки перекладачів і лінгвістичного забезпечення операцій НАТО застосовуються документи на кшталт *AlingP-1*

(*Linguistic Support for Operations*)[82]. Перекладач військової документації в Україні, що працює з матеріалами НАТО, має орієнтуватися у цих стандартах. На відміну від української військової термінології, норми НАТО часто напрацьовані для простішого міжнаціонального розуміння; дослідники зазначають, що деякі англійські військові терміни НАТО мають «вужчий» сенс, ніж український відповідник (наприклад, фраза “*linguistic support for operations*” в українських документах часто розуміється ширше [86]).

Для перекладачів терміни НАТО та ООН формують своєрідний «інтернаціональний глосарій». Важливо, що в Україні ведеться активна робота з уніфікації цих термінів. Крім згаданого ресурсу ВІКНУ, МОУ ухвалило воєнний стандарт ВСТ 01.030.001–2020 «Базові терміни та визначення, які використовуються в НАТО», перекладений з довідника ААР-06 [88]. Цей стандарт призначений «сприяти єдиному розумінню базових військових термінів, які зустрічаються в службових документах НАТО» [88]. Систематизація та стандартизація термінології значно полегшують переклад: офіційні словники НАТО містять затверджені еквіваленти для основних понять, що мінімізує ризик відмінного перекладу одним документом і неправильного – іншим.

Отже, при перекладі термінології ООН та НАТО необхідно враховувати як мовно-стилістичні особливості офіційних документів (формалізм, однозначність термінів), так і їхньої організаційно-правової природи. Важливо користуватися фаховими глосаріями й стандартами (з офіційних джерел ООН, НАТО, МОУ тощо) і бути обізнаним у специфіці діяльності даних організацій. Саме цьому навчають перекладачів-військових: вони мають володіти «професійними знаннями, навичками і вміннями» в царині оборонного планування, військових доктрин, зовнішньої політики [34]. Тільки поєднання лінгвістичної вправності та глибокого військового контексту дозволяє забезпечити точне відтворення термінології у документації ООН, НАТО та інших міжнародних структур, де кожне слово може мати стратегічне значення.

3.4. Аналіз перекладацьких стратегій у відтворені військової документації

Однією з найбільш поширених перекладацьких трансформацій у роботі з військовими текстами міжнародного характеру є транскрипція та транслітерація, які застосовуються для передачі власних назв, географічних топонімів, акронімів та найменувань організацій, що не мають сталих відповідників у мові перекладу. Застосування цих прийомів продиктоване необхідністю зберегти максимальну впізнаваність оригінальних термінів та уникнути семантичної невизначеності, що може виникнути при невдалих спробах адаптації. У військовій сфері, де точність є ключовим параметром ефективної комунікації, такі трансформації дозволяють підтримувати відповідність між міжнародними стандартами та українською перекладацькою практикою.

У перекладі речення *The visit of the Military Committee included briefings at the NATO Communications and Information Agency (NCIA)* [43].

Візит Військового комітету включав брифінги в Агентстві НАТО з питань зв'язку та інформації (NCIA) [43].

Акронім *NCIA* збережено у транслітерованій формі, а повна назва передана через описово функціональний відповідник: Агентство НАТО з питань зв'язку та інформації (*NCIA*). Такий підхід поєднує елементи транскрипції та пояснення, що підвищує зрозумілість для цільової аудиторії [43]. Це також демонструє тенденцію перекладача не лише механічно передавати найменування, а й орієнтуватися на інформаційні потреби читача, особливо якщо йдеться про установи, добре відомі в міжнародній практиці, але малознані широкому українському читачеві.

Складніші випадки транслітерації та транскрипції виникають при перекладі назв установ. Так, у реченні:

The Cyber Defence Centre of Excellence continues to support NATO's cyber capabilities [43].

Центр передового досвіду з кіберзахисту продовжує підтримувати кіберпотенціал НАТО [43].

Конструкцію *Cyber Defence Centre of Excellence* перекладено як *Кіберцентр передового досвіду*, де кіберцентр є результатом транскрипції, а передового досвіду – елементом кальки. Така комбінація дозволяє не лише відтворити формальну назву, а й зберегти функціональне навантаження терміна *Centre of Excellence*, який у міжнародній практиці позначає спеціалізовані установи з експертно-аналітичною роллю.

Особливої уваги заслуговує приклад із реченням:

The JFC Brunssum plays a key role in Allied operations [43].

JFC Брюнссум відіграє ключову роль в операціях Альянсу [43].

Тут скорочення *JFC (Joint Force Command)* залишено у незміненому вигляді – *JFC*, що є загальноприйнятою практикою в офіційних текстах, тоді як географічна назва *Brunssum* транслітерована як *Брюнссум*. Такий варіант перекладу дозволяє зберегти специфіку військового стилю та не втратити точність. У цьому випадку збереження акроніма в оригінальній формі є важливим також тому, що *JFC* функціонує як міжнародно визнана організаційна одиниця, а її назва не потребує адаптації для фахового середовища.

Отже, транскрипція та транслітерація у перекладі військових текстів НАТО та ООН є важливими інструментами, які забезпечують термінологічну єдність, впізнаваність і функціональну точність назв, особливо в умовах відсутності офіційно затверджених еквівалентів у цільовій мові. Ці трансформації створюють підґрунтя для уніфікованої української термінології, що є особливо актуальним у зв'язку з поступовою інтеграцією України до євроатлантичного інформаційного простору.

У контексті військової документації НАТО та ООН калькування часто застосовується для уніфікованого відтворення фахової лексики. Його використання зумовлене прагненням перекладачів зберегти структурно-семантичну організацію вихідних термінів, особливо якщо вони належать до

категорії усталених міжнародних словосполучень. Калька допомагає сформувати уніфікований підхід до перекладу багатокomпонентних термінів, що мають чітку структурну побудову та легко піддаються буквальному відтворенню без втрати змісту.

Так, у реченні:

The meeting focused on improving command and control structures. [43]

Зустріч була спрямована на вдосконаленні структур управління та контролю. [43]

Словосполучення *command and control* перекладено як *командування і контроль*, що є прямим калькованим відтворенням без адаптації. Такий переклад є типовим для мілітарного дискурсу, де збереження лексичної структури має принципове значення.

У реченні:

The Agency supports NATO's strategic communication across all domains [43].

Агентство підтримує стратегічну комунікацію НАТО у всіх сферах [43].

Вираз *strategic communication* перекладено як *стратегічна комунікація*, що є буквальним перекладом компонентів оригіналу. Подібне калькування поширене у сферах інформаційної безпеки й оборонної стратегії [43].

Ще один приклад:

Enhancing situational awareness is key to modern military operations [43].

Покращення ситуаційної обізнаності є ключовим фактором сучасних військових операцій [43].

Термін *situational awareness* було перекладено як *ситуаційна обізнаність*, з точним збереженням структури словосполучення. Це калька, яка вже активно вживається у сучасних військових текстах.

У реченні:

Cyber defence is a critical part of NATO's deterrence and defence posture [43].

Кіберзахист є критично важливою складовою позиції НАТО у сфері стримування та оборони [43].

Фраза *deterrence and defence posture* передана як *позиція стримування і оборони*. Такий переклад не адаптує вислів, а механічно відтворює його структуру, що дозволяє зберегти термінологічну відповідність.

У прикладі:

They discussed force generation for future NATO missions [43].

Було обговорено питання генерації сил для майбутніх місій НАТО [43].

Термін *force generation* перекладено як *генерація сил*, що також є результатом буквального калькування. Попри те, що в українській традиції слово *генерація* рідше використовується у військовому контексті, такий підхід забезпечує збереження формальної відповідності. У перспективі такі кальки можуть стати повноцінними елементами української військової терміносистеми.

Описовий переклад як перекладацька трансформація відіграє важливу роль у відтворенні англомовної військової термінології, коли терміни не мають прямого еквівалента в українській мові або не відображають повноти значення через калькування. Цей підхід дозволяє компенсувати відсутність усталених термінів шляхом докладнішого пояснення змісту, що підвищує інтерпретаційну точність та забезпечує зрозумілість для читача.

У реченні:

The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence focuses on enhancing cyber capabilities [43].

Центр передового досвіду НАТО з питань кіберзахисту зосереджується на посиленні кіберпотенціалу [43].

Термін *Centre of Excellence* перекладено як *центр передового досвіду*, що є прикладом описового перекладу. Така інтерпретація враховує функціональне призначення установи, а не лише її назву.

У випадку:

The meeting highlighted the importance of host nation support for deployed forces [43].

На зустрічі було підкреслено важливість матеріально-технічної та адміністративної підтримки, яку надає країна, що приймає союзницькі сили [43].

Термін *host nation support* перекладено як *матеріально-технічна та адміністративна підтримка, яку надає країна, що приймає союзницькі сили*. Такий опис дозволяє чітко окреслити зміст поняття, уникаючи двозначностей [43].

У реченні:

NATO's cyber resilience strategy aims to strengthen defence against digital threats [43].

Стратегія НАТО у сфері кіберстійкості спрямована на посилення захисту від цифрових загроз [43].

Термін *cyber resilience strategy* передано описово як *стратегія НАТО у сфері кіберстійкості...*, з уточненням її функціонального змісту – превентивні, оборонні та відновлювальні заходи. Це забезпечує точніше розуміння специфіки стратегії.

Загалом, описовий переклад у контексті військової термінології міжнародних організацій є ефективним інструментом для відтворення складних концептів і інституційних понять, які не мають усталених еквівалентів в українській мові. Така стратегія забезпечує змістову точність та зберігає комунікативну функціональність перекладу.

У реченні:

NATO's strategic deterrence posture helps to prevent conflict through readiness and transparency [43].

Стратегічна політика НАТО щодо запобігання конфліктам базується на демонстрації військової готовності та відкритості [43].

термін *strategic deterrence posture* перекладено як *стратегічна політика НАТО щодо запобігання конфліктам*. Замість буквального *позиція*

стримування використано експлікативний варіант, що розкриває доктринальну суть терміна [43].

Аналогічно, у прикладі *The cyber resilience strategy includes preventive, defensive, and recovery mechanisms* [43], термін *cyber resilience strategy* перекладено як *стратегія кіберстійкості охоплює сукупність превентивних заходів, систем захисту й відновлення у відповідь на цифрові загрози* [43]. Тут застосовано експлікацію, щоб деталізувати зміст і складові стратегії.

У випадку:

The Committee contributes to joint operations planning [43].

Комітет сприяє детальній розробці сценаріїв спільних дій країн-членів з урахуванням ролей кожного інституційного органу [43].

Термін *joint operations planning* отримав переклад *детальна розробка сценаріїв спільних дій країн-членів з урахуванням ролей кожного інституційного органу*. Таким чином, експлікація дозволяє передати складну багаторівневу структуру планування [43].

У процесі перекладу військової термінології з англійської на українську важливою складовою є використання трансформацій генералізації та конкретизації. Обидві ці трансформації виконують компенсаторну функцію та дозволяють адаптувати зміст терміна відповідно до потреб цільової мови та очікувань аудиторії. Генералізація передбачає заміну вузького або спеціалізованого терміна ширшим, більш загальним поняттям, тоді як конкретизація, навпаки, уточнює зміст загального терміна за допомогою звуження або деталізації семантики.

Наприклад, у реченні

The Host Nation Support arrangements were reviewed during the visit [43].

Під час візиту було переглянута підтримка з боку країн-партнерів, без деталізації логістичних або адміністративних аспектів [43].

Термін *Host Nation Support* перекладено як *підтримка з боку країн-партнерів, без деталізації логістичних або адміністративних аспектів* [43].

Іншим прикладом є вислів:

Enhancing cybersecurity resilience is a NATO priority [43].

Підвищення захисту у сфері інформаційних технологій є пріоритетом НАТО [43].

Де складне поняття *cybersecurity resilience* перекладено як *захист у сфері інформаційних технологій* – більш узагальнено. Перекладач відмовляється від перенасичення тексту складними складеними термінами й натомість передає суть явища у доступнішому вигляді.

До аналогічних випадків належить речення

The Combined Joint Force Headquarters was visited by the Military Committee [43].

Командування збройних сил відвідав Військовий комітет, де скорочено складну назву структури до командування [43].

У виразі

Command and Control Infrastructure is crucial to operations [43].

Система управління має вирішальне значення для операцій [43], застосовано генералізацію через вживання загального *система управління*. Так само термін *Cyber capabilities* у реченні *Cyber capabilities are constantly evolving [43]* - *Засоби постійно розвиваються [43]*, було спрощено до *засоби*, що не деталізує технічну природу. У цих випадках генералізація виправдана, оскільки розширює можливості перекладацької адаптації та робить текст зручнішим для читання.

Водночас конкретизація – це зворотний процес, коли загальний термін у перекладі набуває конкретного наповнення. Наприклад, у реченні

We must enhance our strategic capabilities [43].

Ми повинні зміцнити засоби оборонного стримування і кіберзахисту[43].

Перекладено як *зміцнити засоби оборонного стримування і кіберзахисту*, тобто надано уточнення щодо сфер застосування. У фразі *Deployment is planned in multiple phases [43].*

Розгортання миротворчих сил планується в кілька етапів [43], використано переклад *розгортання миротворчих сил*, що конкретизує об'єкт дії.

У реченні

The Security Council approved the mandate [43].

Рада Безпеки затвердила повноваження місії щодо стабілізації регіону [43] - уточнено, що йдеться про *повноваження місії щодо стабілізації регіону*, а не абстрактний мандат. У прикладі *Resilience is a core element of NATO's defence posture - Здатність швидко відновлювати критичну інфраструктуру є основним елементом оборонної позиції НАТО*, переклад подано як *здатність швидко відновлювати критичну інфраструктуру*, що дозволяє краще передати суть поняття. У реченні

The peacebuilding missions were extended [43].

Миробудівні місії з підтримки перехідного уряду були продовжені [43].

Конкретизація здійснена через уточнення функції місій – *миробудівні місії з підтримки перехідного уряду*. Усі ці приклади демонструють, що конкретизація дозволяє зробити терміни інституційної військової сфери більш прозорими для українського читача.

Отже, генералізація та конкретизація як перекладацькі трансформації забезпечують гнучке й контекстуально вмотивоване відтворення військової термінології у документах НАТО й ООН. Вони дають можливість оптимізувати баланс між точністю і зрозумілістю, що є надзвичайно важливим у перекладі спеціалізованих текстів, де надмірна деталізація може бути так само небажаною, як і надмірна простота.

У процесі перекладу військової документації модуляція є однією з найпоширеніших трансформацій, оскільки вона дозволяє відтворити зміст терміна, змінюючи логічну перспективу або точку зору без спотворення значення. Вона є своєрідним інструментом семантичного переформатування, коли для досягнення адекватності перекладу потрібно застосувати іншу логічну структуру вислову. Це особливо актуально в контексті офіційних

текстів НАТО та ООН, де точність має поєднуватися з функціональною адекватністю.

Наприклад, в реченні *The Military Committee provides strategic direction to the Alliance [43]* - *Військовий комітет визначає стратегічні вказівки для діяльності Альянсу [43]*, замість буквального перекладу *надає стратегічний напрям* використано вираз *визначає стратегічні вказівки для діяльності Альянсу*. Такий варіант передає не лише зміст, але й функцію структури, трансформуючи акцент з дії постачання на планувальну роль комітету, що є прикладом модуляції. У цьому випадку модуляція дозволяє відобразити інституційну специфіку *Military Committee*, який не просто «надає» щось, а формує стратегічні орієнтири.

У реченні *NATO enhances resilience through joint cyber initiatives [43]* - *НАТО зміцнює здатність до протидії кіберзагрозам завдяки спільним кіберініціативам [43]*, перекладач замінює абстрактне поняття *resilience* на конкретизовану дію – *зміцнення здатності до протидії кіберзагрозам*. Це дозволяє точніше відобразити прагматичний зміст терміна в українському контексті, що також є типовим випадком модуляції.

Ще один приклад – *The visit reinforced the strong partnership between NATO and the United States [43]* - *Цей візит підтвердив тісну співпрацю між НАТО та Сполученими Штатами [43]*. У перекладі замість *посилив партнерство* вжито *підтвердив тісну співпрацю*. Це смислове перетворення передає результат, а не дію як таку, що демонструє зміну точки зору.

У перекладі військової термінології особливо ефективною є стратегія використання функціонального відповідника, коли замість буквального перекладу терміна передається його значення відповідно до функції в контексті.

У реченні *The NATO Communications and Information Agency provides capabilities in command and control [43]* - *Агентстві НАТО з питань зв'язку та інформації забезпечує функціонування командування та управління [43]*, фраза *provides capabilities* перекладена як *забезпечує функціонування*. Такий

варіант краще передає роль Агентства як технічного оператора систем зв'язку, а не просто надавача можливостей.

Використання функціонального підходу також спостерігається у реченні *The United Nations mandates the deployment of peacekeeping missions [43]* - *Організація Об'єднаних Націй надає повноваження на розгортання миротворчих місій [43]*. Перекладено як *надає повноваження на розгортання миротворчих місій*, оскільки термін *mandates* у практиці ООН не означає просту видачу мандата, а передбачає юридичне уповноваження з боку Ради Безпеки.

Узагальнюючи результати аналізу, можна стверджувати, що перекладацькі трансформації є невід'ємною складовою процесу перекладу військової термінології в документах НАТО та ООН. Застосування таких стратегій, як транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад, експлікація, генералізація, конкретизація, модуляція та функціональний відповідник, дозволяє досягти точності, логічної послідовності та адаптованості перекладу до українського фахового та інституційного контексту. Особливої ваги набуває контекстуальне розуміння термінів, що забезпечує адекватність перекладу й уникнення термінологічної плутанини, яка може мати критичні наслідки в умовах військово-політичної комунікації. Застосування зазначених трансформацій також сприяє формуванню уніфікованого підходу до перекладу міжнародної військової документації та термінології, що є важливим для інтеграції української перекладацької практики до стандартів НАТО та ООН. Урахування функцій терміна, його семантичного навантаження та інституційної ролі в оригінальному тексті забезпечує глибше розуміння змісту й підвищує якість перекладу як інструменту фахової міжкультурної комунікації. Отже, ефективне використання перекладацьких трансформацій є запорукою точного й релевантного відтворення військової термінології в офіційній українській мові. Це також визначає якість комунікації в межах міжнародної оборонної співпраці, де будь-яка неточність може призвести до суттєвих стратегічних

або оперативних непорозумінь. Таким чином, перекладацькі стратегії в аналізованих документах відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості, точності та професійності міждержавної взаємодії.

ВИСНОВКИ

Військова термінологія функціонує як багатокomпонентна та поліструктурна система, що відображає логіку, структуру й динаміку військової справи в умовах сучасних геополітичних викликів. Її системність, здатність до оновлення, а також тісна прив'язаність до міждержавної та міжінституційної комунікації, роблять її одним із ключових елементів фахового мовлення, потребуючим постійного дослідження, нормалізації та перекладацького опрацювання в умовах зростаючої ролі міжнародної безпекової взаємодії.

Специфіка англomовного військового термінотворення полягає у здатності оперативно реагувати на зміни у воєнно-політичному та технічному середовищі, створюючи лексеми, що поєднують точність, семантичну насиченість і зручність у використанні. Це забезпечує ефективну комунікацію не лише в межах національних армій, а й у міжнародному військовому дискурсі, зокрема в діяльності НАТО, де уніфікація термінології має ключове значення.

Порівняльний аналіз військової термінології ООН та НАТО свідчить про існування принципових відмінностей, зумовлених різною інституційною природою, стратегічними цілями та лексико-прагматичними установками обох організацій. Термінологія ООН переважно орієнтована на гуманітарно-дипломатичний вимір, характеризується м'якістю вираження і політичною нейтральністю, тоді як лексика НАТО є технічною, вузькоспеціалізованою та стандартизованою відповідно до операційних потреб Альянсу. Зважаючи на тенденцію до уніфікації термінів у контексті гібридних викликів і спільних операцій, лінгвістам та аналітикам важливо зберігати баланс між точністю та контекстуальною доречністю, що робить дослідження військової термінології в міжнародному контексті особливо актуальним.

2. Сучасне вивчення військової термінології в англomовному лінгвістичному просторі спирається на поєднання когнітивного, функціонального та семіотичного підходів. Особливу увагу дослідники приділяють ролі терміна як інструмента фахової комунікації, що функціонує в межах інституційного дискурсу. Вивчення термінів через призму концептуалізації, прагматики, контексту та операційної точності дозволяє розглядати військову термінологію не лише як структурний елемент мови, а як механізм формування й передачі стратегічного змісту в міжнародному безпековому середовищі. Обраний у дослідженні методичний арсенал дав змогу здійснити багатогранний аналіз військової термінології з позицій формальної структури, семантики, функції та перекладацької відповідності. Поєднання кількісного, якісного, когнітивного та перекладознавчого аналізів забезпечило комплексний підхід до вивчення термінів, що використовуються в документах ООН і НАТО. Застосування таких методів дозволяє виявити як лінгвістичні закономірності формування терміносистем, так і прагматичні чинники, що впливають на вибір перекладацької стратегії. Корпус текстів, сформований для дослідження, забезпечує високий рівень репрезентативності, функціональної адекватності та актуальності. До нього увійшли офіційні англomовні документи ООН і НАТО, які відображають сучасні виклики у сфері міжнародної безпеки та миротворчої діяльності. Відібрані матеріали охоплюють широкий спектр тем – від кібероборони до командного управління – і становлять надійну емпіричну базу для аналізу моделей термінотворення, частотності вживання, перекладацьких трансформацій та функціонального навантаження термінів у двомовному дискурсі.

3. Дослідження специфіки термінотворення у військовій галузі засвідчило, що сучасна англomовна військова термінологія активно розвивається завдяки словотвірним моделям (афіксації, словоскладанню, аббревіації), семантичній деривації та актуалізації вже наявних лексем. Такі процеси забезпечують оперативне реагування мови на зміни у воєнно-політичному та технологічному середовищі, зокрема появу нових форм загроз,

операцій і сфер протиборства. Переклад військової термінології – є однією з найскладніших сфер спеціалізованого перекладу, що вимагає не лише досконалого володіння мовами, а й ґрунтовної фахової обізнаності.

4. Порівняльний аналіз термінології, що використовується в документації ООН і НАТО, дозволив виявити принципові відмінності між цими двома інституційними дискурсами. Термінологія ООН має переважно гуманітарно-дипломатичну спрямованість, вирізняється політичною нейтральністю, узагальненістю та орієнтацією на врегулювання конфліктів і захист цивільного населення. Натомість військова термінологія НАТО є більш технічною, стандартизованою та операційно орієнтованою, що відповідає практичним потребам планування й проведення військових операцій. Ці відмінності зумовлюють різні перекладацькі підходи та стратегії.

5. Аналіз наукових підходів до вивчення військової термінології показав, що сучасні дослідження базуються на поєднанні когнітивного, функціонального, дискурсивного та семіотичного підходів. Така міждисциплінарна перспектива дозволяє розглядати військовий термін не лише як мовну одиницю, а як елемент концептуальної системи, що відображає стратегічне мислення, інституційні цінності та комунікативні цілі міжнародних організацій.

6. Обґрунтований у роботі вибір методів дослідження - структурно-семантичного, функціонального, контекстуального, перекладознавчого та елементів кількісного аналізу - виявився релевантним поставленій меті. Застосування комплексного методичного інструментарію забезпечило багатовимірний аналіз військової термінології з урахуванням її форми, значення, функції та перекладацької реалізації.

7. Корпус текстів, використаний у дослідженні, сформовано з офіційних англійських документів ООН і НАТО та їх автентичних українських перекладів. Критеріями відбору стали офіційний статус документів, актуальність тематики, наявність паралельних мовних версій і репрезентативність термінологічного матеріалу. Обсяг і тематичне розмаїття

корпусу забезпечили достатню емпіричну базу для аналізу термінотворення, перекладацьких трансформацій і стратегій.

8. У ході дослідження визначено основні способи перекладу військових термінів у документах НАТО та ООН, серед яких провідними є калькування, транскрипція і транслітерація, описовий переклад, використання функціональних відповідників та експлікація. Вибір способу перекладу залежить від ступеня усталеності терміна, його інституційної значущості та контексту вживання.

9. Особливу увагу приділено аналізу перекладацьких трансформацій за класифікацією В. І. Карабана. Встановлено, що в перекладі військової термінології активно застосовуються лексико-семантичні трансформації, зокрема конкретизація, генералізація, модуляція та описовий переклад, які забезпечують адекватну адаптацію термінів до норм української мови та фахового дискурсу.

10. У процесі перекладу виявлено низку перекладацьких викликів і труднощів, серед яких полісемія, відсутність усталених відповідників, аббревіатурна насиченість текстів, а також прагматична та ідеологічна зумовленість окремих термінів. Ці чинники вимагають від перекладача високого рівня фахової компетентності та контекстуальної чутливості.

11. Аналіз перекладацьких стратегій у документації НАТО та ООН засвідчив, що ефективний переклад ґрунтується на інтегративному підході, який поєднує формальну точність, семантичну гнучкість і функціональну адекватність. Найбільш результативними виявилися стратегії, орієнтовані на інституційний контекст і комунікативну мету документа, що є визначальним у сфері військово-політичної комунікації.

Аналіз перекладацьких стратегій, застосованих у процесі відтворення військової документації НАТО та ООН, свідчить про те, що переклад фахової термінології є надзвичайно багатовимірним процесом, який потребує поєднання формальної точності, функціональної адекватності та контекстуальної чутливості. Використання різних перекладацьких

трансформацій – транскрипції, транслітерації, калькування, описового перекладу, експлікації, генералізації, конкретизації, модуляції та функціональних відповідників – дозволяє перекладачеві адаптувати складні терміни до українського мовного середовища без втрати їхнього змісту й функції.

Загалом, результати свідчать про комплексний підхід до перекладу військової термінології, який поєднує структурну точність, семантичну гнучкість і функціональну релевантність. Найбільш ефективними трансформаціями виявилися ті, що враховують інституційний контекст і прагматичну функцію терміна, що є критично важливим у сфері військово-політичної комунікації. Узагальнюючи, можна стверджувати, що ефективний переклад військової документації базується на інтегративному застосуванні перекладацьких стратегій, урахуванні контексту та інституційних особливостей. Такий підхід не лише забезпечує високий рівень точності перекладу, а й сприяє гармонізації української термінології із міжнародними стандартами військової комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

НАУКОВІ ПРАЦІ

1. Абабілова Н., Білокамінська В. Особливості перекладу термінів українською мовою. Молодий вчений. 2015 р. № 2 (17). С.126-128.
2. Анохіна Т. О. Вимоги роботодавців до сучасних перекладачів. Перекладацькі інновації: матеріали Х Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 20–21 березня 2020 р. / редкол. : С.О.Швачко, І. К. Кобякова, О. О. Жулавська та ін. Суми: Сумський державний університет, 2020. С. 10–11.
3. Байло Ю. В. Методологічні основи дослідження термінів військової справи. Наукові записки Національного університету Острозька академія: серія – Філологія. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 5(73), березень. С. 284–286
4. Балабін В. В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні: монографія. Київ: Логос, 2018. 492 с.
5. Бойко Ю. П., Долинський Є. В. Особливості перекладу англійської військової термінології. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2020. № 20. С. 17–21.
6. Бондаренко Л. М. Тенденції розвитку сучасної військової термінології у міждисциплінарному аспекті. Мовні і концептуальні картини світу. 2020. Вип. 65. С. 211–217.
7. Василенко Д. В. Англomовні лексичні інновації військової сфери, утворені шляхом словоскладання. Вісник Запорізького національного університету. Серія Філологічні науки. 2008. С. 41–47.
8. Волік Л. А. Переклад англійської військової термінології українською мовою. Перекладацькі інновації: матеріали ІІ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. 2012. С. 38–39.

9. Гушул Р. В. Особливості перекладу військової термінології з англійської мови на українську. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. 2017. № 1. С. 12–16.
10. Демецька В. В. Професійна комунікація у сфері міжнародних відносин: англо-український переклад. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 218 с.
11. Єліна Є. А. Соціолінгвістичний аспект військової термінології. Наукові праці Південноукраїнського педагогічного університету. 2017. №25. С. 15.
12. Зайцева М. С. Особливості стандартів НАТО щодо терміносистеми військових операцій. Наукові записки. 2018. Вип. 2. С. 45–49.
13. Калько І. В. Теоретичні основи перекладацьких трансформацій. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 136 с.
14. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
15. Кияк Т. Р., Швець С. В., Коломієць О. І. Основи термінознавства. К. : Либідь, 2000. 212 с.
16. Кононенко П. П. Переклад військової термінології в контексті міжнародної комунікації. Військова лексика та термінологія. 2012. № 3. С. 45–51.
17. Космацька Ю. В. Метафоризація в англійськомовному військовому дискурсі. Філологічні науки. 2017. № 36. С. 92–96.
18. Куц Е. О. Англійські політичні неологізми як перекладацька проблема. Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. пр. М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. Вип. 25 / відп. ред. Н.М. Корбозерова. К.: Вид. центр КНЛУ, 2010. С. 220–228.
19. Левін Є. Особливості перекладу специфічної військової термінології та військового сленгу з англійської мови. Збірник наукових праць Logos. 2020. №6. С. 35–38.

20. Литовченко І. О. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд): монографія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
21. Мацюк Г. П. Інституційні підходи до миротворчої діяльності ООН і НАТО // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2021. № 145. – С. 98–104.
22. Озимай І. В. Семантичні та функціональні особливості перекладу англomовних військових термінів у художній літературі. Молодий вчений. 2020. №10. С. 478–484.
23. Отрیشко К. А. Способи перекладу військової термінології. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. 2019. № 39. С. 27–33.
24. Полежаєв Ю. В. Особливості перекладу англomовної військової термінології. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2015. № 1157. С. 179–183.
25. Ребрій О. В. Основи перекладацького скоропису: навчальний посібник. Вінниця: Нова книга, 2020. 152 с.
26. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
27. Сітко А. В. Способи перекладу військової термінології. Актуальні питання розвитку філологічних наук у 21 столітті. Одеса: Південноукраїнська організація Центр філологічних досліджень, 2017. С. 89 – 94.
28. Тарасенко О. Д. Військова термінологія як основа професійної мовної культури військовослужбовця Збройних Сил України. InterConf. 2021. №72. С. 236–243.
29. Туровська Л. В. Дещо про генезис сучасної української військової термінології. Наукові праці: науково-методичний журнал. Миколаїв, 2007. Вип. 54. С. 79–84.
30. Черноватий Л. М. Теорія і практика перекладу (англо-український та українсько-англійський переклад). Вінниця: Нова книга, 2013. 504 с.

31. Cable G. *Institutional Language and Military Terminology in English Discourse*. Cambridge: CUP, 2002. 264 p.
32. Meyer G. The Language of Command: Linguistic Features of Military English. *Journal of Military Linguistics*. 2008. Vol. 14(2). P. 45–59.
33. NATO. AAP-06 - NATO Glossary of Terms and Definitions. Edition 2020. - Brussels: NATO Standardization Office, 2020. - 560 с.
34. Балабін В.В., Лісовський В.М., Чернишов О.О. *Основи військового перекладу (англ. мова): підручник*. - Київ: Логос, 2008. - 587 с.
35. Коптілов В.В. *Теорія і практика перекладу: навч. посіб.* - Київ: Вища школа, 1982. - 164 с.
36. Кияк Т.Р. Проблеми лінгвістичного упорядкування термінології. // *Українська термінологія і сучасність*. - Вип. VI. - К., 2005. - С. 13–17.
37. Єнчева Г. П. Переклад авіаційних термінів-іменників: когнітивний аспект. // *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. - К., 2012. - С. 47–55.
38. Балабін В. В. *Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу*. - Київ: Логос, 2018. - 312 с.
39. Meyer G. Abbreviations and shorthand in combat discourse. // *Journal of Military Linguistics*. - 2015. - Vol. 7. - P. 60–75.
40. Долинський Є. В. *Військова термінологія та її переклад: теорія і практика*. - Харків: Видавництво Х, 2021. - 248 с.
41. Балабін В. В. Жанрово-стильова специфіка військового перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. Т. 2, № 34.
42. Верексич Т. В. *Німецька термінологія галузі машинобудування: структурно-семантичний та перекладознавчий аспекти* / Т. В. Верексич. - Магістерська дисертація. - Київ: НТУУ «КПІ», 2020. - 112 с.

ДЖЕРЕЛА МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

43. NATO 2022 Strategic Concept. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept>

44. United Nations. Repertoire of the Practice of the Security Council, 2008–2009. Part X: Subsidiary organs of the Security Council: peacekeeping operations and political and peacebuilding missions. New York: United Nations, 2012–ST/PSCA/1/Add.16. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/content/repertoire>

45 United Nations. UNTERM - UN Multilingual Terminology Database. URL: <https://unterm.un.org/>

46. NATO Standardization Office. AAP-06 - NATO Glossary of Terms and Definitions; Terminology Management System (TTMS). - Brussels: NATO, 2020.

47. План дій «Україна – НАТО». 2002. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2002/11/22/nato-ukraine-action-plan?selectedLocale=uk>

48. Протокол про співробітництво між Національним бюро кодифікації України та Агенцією НАТО з підтримки та постачання (NSPA). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001-19#Text

49. Статут Організації Об'єднаних Націй. Офіційний переклад. ООН, 1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

50. CHARTER OF THE UNITED NATIONS. San Francisco, 1945. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>

51. NATO-Ukraine Council = Рада Україна – НАТО / Official page. – NATO, 07 Mar. 2025. – URL: <https://www.nato.int/en/about-us/organization/nato-structure/nato-ukraine-council>

52. NATO. Bucharest Summit Declaration: Official text, 3 April 2008 / North Atlantic Treaty Organization. – Brussels: NATO, 2008. – URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2008/04/03/bucharest-summit-declaration?selectedLocale=uk>

53. NATO. Introduction to NATO: collective defence and Article 5 / NATO. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato/collective-defence-and-article-5?selectedLocale=uk>

54. The Alliance's Strategic Concept (1999) / North Atlantic Treaty Organization. Brussels : NATO, 1999. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1999/04/24/the-alliances-strategic-concept-1999>

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

55. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua>

56. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <http://www.ldoceonline.com/>

57. Macmillan Dictionary of military terms. URL: <https://irp.fas.org/doddir/dod/dictionary.pdf>

58. Merriam-Webster Unabridged. URL:: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>

59. Англо-український словник мілітарної лексики (за стандартом НАТО). Кропивницький: ДонДУВС, 2024. 51 с.

60. Торська М. О., Черник П. П. Англо-український словник військових термінів та супутньої лексики миротворчої спрямованості. Львів: АСВ, 2011. 476 с.

61. North Atlantic Treaty Organization. Deterrence and Defence Posture Review. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2012/05/20/deterrence-and-defence-posture-review>

61. North Atlantic Treaty Organization. NATO Military Committee visits key NATO and US Commands in the USA. URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/03/10/nato-military-committee-visits-key-nato-and-us-commands-in-the-usa>

62. North Atlantic Treaty Organization. NATO Secretary General visits Brunssum and Geilenkirchen. URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/11/13/nato-secretary-general-visits-brunssum-and-geilenkirchen>

63. North Atlantic Treaty Organization. Military Committee visits the NATO Communications and Information Agency. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_210058.htm

64. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. Official site. URL: <https://ccdcoe.org>

ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА

65. Артюх В. До питання особливостей перекладу військової лексики. Теоретична і дидактична філологія. 2010. №8 с. 15. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tidf/2010_8/11_21.pdf

66. Байло Ю. В. Особливості поняття військовий термін (семантичний аспект). Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. 2013. Кн. 3. -С. 62-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_3_13

66. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу. URL : <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>

67. Гаврилюк А. П. Роль концепту у перекладознавстві. Наукові записки Національного університету Острозька академія. Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 19-21. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_25_9

68. Гурєєва, Л. В. Стан та перспективи дослідження міжгалузевої термінології. Вісник університету імені Альфреда Нобеля, 2 (16), 23-26. URL: <redpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/5.pdf>

69. Ісаєва О. С. Терміни і термінотворення як важливі компоненти професійно-орієнтованої лексики. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_27_8

70. Круглій О. Особливості перекладу військових термінів (на прикладі військово-промислової термінології). Світ наукових досліджень. 2022. № 12. С. 207–209. URL: <http://surl.li/jadeh>

71. Лукіяничук Ю. Способи класифікації військових термінів. Наукові записки національного університету Острозька академія. 2017. № 66. С. 65–67. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/7825/1/22.pdf>

72. Шаранова Ю. В., Бесклетна О. О. Проблема класифікації англомовної військової лексики в парадигмі лінгвістичних досліджень. Закарпатські філологічні студії. 2021. Вип. 19, т. 2. С. 54–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.2.11>

73. Cabré, M. T. Theories of Terminology. Their Description, Prescription and explanation. URL: <https://doi.org/10.1075/term.9.2.03cab>

74. Hanaqta M.F. Translating Military Slang Terms from English into Formal Arabic. Research on Humanities and Social Sciences. 2016. Vol. 6. N. 24 URL: <https://iiste.org/Journals/index.php/RHSS/article/viewFile/34797/35778>

75. Сівченко Д. М. До питання про відтворення документації миротворчих місій ООН та НАТО. VII Всеукраїнська студентська наукова конференція «ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ: МЕТОДИКА ТА ПРАКТИКА» С. 522 URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/issue/view/ukr-23.05.2025/134>

76. United Nations. Terminology: Peacekeeping. - United Nations Peacekeeping. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/terminology>

77. United Nations. Glossary of Terms and Acronyms (UMOJA). 2018. URL: https://umoja.un.org/sites/umoja.un.org/files/glossary_of_terms_and_acronyms_-_final_12_december_2018.pdf

78. Струк І. В., Сітко А. В., Семигінівська Т. Г. Формування та переклад військової термінології у період активних воєнних дій на території України [Електронний ресурс] / І. В. Струк, А. В. Сітко, Т. Г. Семигінівська. - Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Struk_Iryna/Formuvannia_ta_pereklad_viiskovoi_terminologii_u_period_aktivnykh_voennykh_dii_na_terytorii_Ukrainy.pdf

79. Дем'янчук Ю. І. Переклад англомовної офіційно-ділової термінології ООН / Ю. І. Дем'янчук. - Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія «Філологія». - 2022. - Вип. 14(82). - С. 54–61. URL: journals.oa.edu.ua

80. Козак Т. Б. Адекватність та еквівалентність перекладу / Т. Б. Козак. - Наукові записки Тернопільського національного економічного університету. Серія «Філологічна». - 2012. - Вип. 25. - С. 56–60. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2012/n25/21.pdf>

81. Івашченко В. В., Івашченко Д. Т. Ukrainian military terminology in the conditions of armed aggression: legislative and media discourses / V. V. Ivashchenko, D. T. Ivashchenko. - Theory and Practice of Language Studies. - 2023. - Vol. 13, № 10. - P. 45–67. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45544/1/Ivashchenko_V_Ivashchenko_D_TS_R_2023_26_45-67.pdf?utm_source=chatgpt.com

82. Міністерство оборони України. Військовий стандарт ВСТ 01.003.001–2018 (01). Лінгвістичне забезпечення військ (сил): Основні положення / Затверджено наказом МОУ від 22.12.2018 № 704. - Київ, 2018. URL: https://milstand.knu.ua/uploads/p_573_19168698.pdf?utm_source=chatgpt.com

83. Коржак З. З. Особливості перекладу сучасної військової термінології / З. З. Коржак // Science Notes (MGU). - 2022. - № 38. - Режим доступу: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v38/15.pdf>

84. Попелюк В. П., Наумов О. І. Some specific features of translating abbreviations in Military English / В. П. Попелюк, О. І. Наумов // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. - 2021. - № 32 (71). - Режим доступу: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/6_2021/part_3/9.pdf

85. Долинський Є. Військова термінологія та її переклад як елемент підготовки майбутніх філологів : стаття // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 83, т. 2. С. 271-276. Режим доступу: https://www.apnh-journal.in.ua/archive/83_2025/part_2/42.pdf

86. Балабін В. В. Рукопис / В. В. Балабін. URL: <https://www.scribd.com/document/933385608/%D0%91%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BD->

[%D0%A0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81-%D0%94%D0%94-pdf](#)

87. На українську мову нарешті переклали низку важливих міжнародно-правових документів / LB.ua, 04 вересня 2025. URL: https://lb.ua/society/2025/09/04/694671_ukrainsku_movu_nareshti_pereklali.html

88. Міністерство оборони України. Підготовка та застосування військ (сил). Базові терміни та визначення, які використовуються в НАТО : ВСТ 01.030.001-2020(01). - Київ : Центр учбової літератури, 2022. - 134 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/pidgotovka-ta-zastosovuvannya-viysk-sil-bazovi-termini-ta-viznachennya-yaki-vikoristovuyutsya-v-nato.pdf>

89. Ministry of Defence (United Kingdom). Acronyms and Abbreviations. London: GOV.UK, 2020. 48 с. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7ebee940f0b6230268b464/20140808_MOD_Acronyms_and_Abbreviations.pdf

90. NATO. NATO Terminology e-Library. Brussels: NATO, 2020. URL: <https://nso.nato.int/natoterm/content/nato/pages/home.html?lg=en>

91. Publications Office of the EU. Multilingual Terminology Database (EU Vocabularies). URL: <https://op.europa.eu/en/web/eu-vocabularies>

92. MFA Ukraine (@MFA_Ukraine) official social media account on social media platform X. URL: https://x.com/MFA_Ukraine/status/1658432462689652738

93. Інтерфакс-Україна. Україна офіційно приєдналася до Центру передового досвіду спільного кіберзахисту НАТО – МЗС / Інтерфакс-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/910510.html>

94. English-Ukrainian military dictionary. URL: <https://english-military-dictionary.org.ua/nato-glossary-of-terms-and-definitions>

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація військової термінології

Критерій класифікації	Підкатегорії / Типи	Приклади
За семантичною ознакою	Назви військових підрозділів Назви озброєння Командні структури Операції Стратегії	battalion, missile, headquarters, deployment, deterrence
За морфологічною структурою	Прості (односкладові) терміни Складні (композитні) Аббревіатури	force, joint operation, ISR (Intelligence, Surveillance, Reconnaissance)
За походженням	Власне англійські Запозичення з інших мов Неологізми	command, blitzkrieg (нім.), cybercapability
За функціональним призначенням	Описові терміни Оціночні/стратегічні Інституційні назви	peacekeeping mission, strategic posture, NATO Military Committee

Додаток Б

Відмінності у військовій термінології ООН та НАТО

Критерій	ООН	НАТО
Мовна база	Багатомовна (6 офіційних мов)	Англомовна уніфікація
Характер термінології	Гуманітарна, дипломатично нейтральна	Військово-оперативна, технічна
Типові терміни	peacekeeping, disarmament, peacebuilding	deterrence, rapid deployment, ROE
Формат термінів	Узагальнені поняття	Вузькоспеціалізовані терміни, аббревіатури
Контекст вживання	Превентивні, миротворчі місії	Оперативне реагування, бойові дії
Підходи до перекладу	Політична чутливість, описові стратегії	Технічна точність, стандартизація
Термінологічні ресурси	Глосарії 6 мовами, перекладна варіативність	STANAG, англомовні стандарти
Сфери зближення	Кібербезпека, гібридні загрози	Кібербезпека, гібридні загрози

Додаток В

Глосарій ключових термінів

EN	UA (офіційний відповідник)	Джерело	Примітка
Deterrence	Стимування	НАТО	Базовий стратегічний термін
Peacekeeping	Миротворчість	ООН	Використовується у місіях ООН
Joint forces	Об'єднані сили	НАТО	Термін командного управління
Collective defence	Колективна оборона	НАТО	Ключовий принцип Альянсу
Protection of civilians	Захист цивільного населення	ООН	Гуманітарно-правовий термін
Rules of Engagement (ROE)	Правила ведення бойових дій	НАТО	Нормативно-операційний термін

Додаток Г**Неологізми у військовій справі**

Термін	Значення	Переклад
Hybrid warfare	гібридні методи ведення війни	гібридна війна
Cyber threat	загроза у кіберпросторі	кіберзагроза
UAS	unmanned aircraft system	безпілотна система

Додаток Г**Приклади перекладацьких трансформацій**

Оригінал	Переклад	Метод
Force projection	демонстрація сили	калькування
Air superiority	перевага в повітрі	еквівалент
Rapid deployment	швидке розгортання	описовий переклад

Додаток Д**Способи термінотворення у військовій англійській**

Спосіб	Приклад
Compounding	battlefield, airstrike
Abbreviation	ROE, UAV
Borrowing	blitzkrieg
Metaphorization	Trojan horse
Affixation	counterattack